

Розділ 1

з якого випливає, що краще мати велосипед, ніж авто, сховане на дні маминої валізи. Після короткої червненої зливи садок ніяк не міг заспокоїтись. Поміж яблунями вела стежка до хати, і на неї з тремтливих гілок скочувалися прохолодні дощові краплі. Десь утомлено цьвірінькнула пташка. Але тут із-за хмар визирнуло сонце, і від його променів яскраво засяяла пофарбована в помаранчевий колір стіна. Саме цієї миті, полохаючи качок, що примостились у калюжі, вулицею проїхало таксі. Зупинилося, ляснули дверцята. З машини вийшла молода жінка в білому костюмі. В одній руці вона тримала валізку, а другою вела хлопчика років п'яти. Вони ступили на стежку й обоє зіщулилися від холодного дотику краплин, які струшувало листя.

Із хати вибігла старша жінка й радо кинулась їм назустріч:

— А я вже виглядаю! А я вже чекаю!

— Олечку, що треба сказати бабці?

— Добрий день!

Бабця притисла хлопчика до себе, аж йому стало трохи боляче. Він вдихнув бабчин запах, заплющив очі, ніби вивчаючи його, бо встиг уже забути. Він і подобався йому, і ні. Від мами пахло краще.

У хаті мама поставила валізку і втомлено впала на лавку:

— Боже, як тут тихо! Уявляєш, довелося платити таксисту і за зворотню дорогу! Якби не малий, я б нізащо не зв'язувалася з тими здирниками. Але для мене головне, щоб дитині було добре...

Вона простягнула руку, щоб погладити сина по чубчику, але той, сміючись, ухилився.

— Олечку, — сказала мама строго, — обіцяй мені слухатись бабці, а то прийде з лісу вовк і забере тебе.

Мама з бабцею розуміюче презирнулись, насилу стримуючи усмішки. Хлопець пропустив їхні слова повз вуха. Не знайшовши у хаті нічого вартого уваги, він почав торсати замком валізки.

— Чого тобі? — невдоволено запитала мама. Вона саме визулася та з насолодою поставила ноги на прохолодну підлогу.

— Я хочу машинку!

— Почекаєш зі своєю машиною. Вона на самому споді.

— Ні, я її наверх поклав!

— Потім знайдемо, золотце. А зараз помиємо руки і будемо їсти, — розважливо мовила бабця.

— Я не хочу їсти!

— Буде, буде він їсти, — звертаючись до бабці, запевнила мама.

— Не буду.

— Отак ти мене слухаєш? Чекай, я завтра поїду! Захочеш ще мене побачити!

— Не захочу! — засміявся Олег.

Мама трохи розгубилась, і на чоло їй набігла зморшка. Навіть вміло використана косметика не могла приховати безпомічного і втомленого виразу, властивого жінкам, що самотужки виховують дітей.

Олег сів у рипуче крісло і почав розгойдуватись.

— Господи, ні хвилини не посидить спокійно! — зітхнула мама. — Я так набігалася. Поки

випрасувала, поки поскладала. Ще на роботу їздила по гроші. А йому хоч би що!

— Нічого, відпочинеш на морі...

— Ох, не знаю! Буду за нього переживати...

— За це не бійся! Я з нього ока не спущу, — запевнила бабця.

Лице мами посвітліло.

— Там у сумці помідори, огірки...

— Нащо ти купувала? Тобі грошей треба...

За столом бабця почала обережну розмову, краєм ока наглядаючи за хлопчиком:

— І що з цього буде, донечко?

Мама похмуро відклала виделку:

— Звідки я знаю? Хіба тобі не все одно?

Хлопчик пив молоко з порцелянового горнятка, на якому була картинка з клоуном.

Задзижчала муха. Він провів її очима до відчиненого вікна, за яким зеленів сад, а за садом теж мало щось бути: може, вулиця, або інший сад.

— Маю я право на особисте життя чи ні? Хочеш, щоб я до кінця життя мучилася сама?

Вимовивши ці слова, мама з острахом глянула на малого. Той, опустивши очі, пив малесенькими ковтками молоко, щоб вистачило надовше. Йому і хотілось, і не хотілось побігти надвір, на вулицю, де галасували якісь незнайомі діти.

Мама не пускала його самого надвір, і невідомо, чи дозволить це бабці. Слухаючи розмову, він вдавав, що дуже зайнятий, не віднімаючи горнятка від рота.

А потім прийшла сусідка і почала оглядати хлопця з усіх боків, навіщось спльовуючи.

— Не дитина, а лялечка! Тьху-тьху, щоб не вректи! Тільки стати й дивитися!

На те хлопчик відповів, як завше:

— Я не лялечка, а Олег.

Сусідка аж сплеснула руками від захвату. Та за хвилину і вона забула про нього.

У горнятку не залишилось ні краплі молока. Хлопчик зітхнув і поставив його на стіл.

Попід хатою щось зашуміло — промчав порожній велосипед, а слідом за ним біг хлопець у самих шортах.

Розділ 2

з якого читач дізнається про Мацька і найкраще місце на світі — сонячну галявину

Мацько був найчарівнішим з лисів, які коли-небудь мешкали в цьому лісі. Коли він серед ночі навідувався до курей на селі, ті здіймали такий галас, що лисові ставало аж незручно. «Як вони мене люблять!» — розчулено думав він, повзучи на череві в куток стайні та беручи ніжно в зуби якусь біленьку або руду несучку. Ясна річ, за один раз він не міг забрати усіх, як би вони цього не бажали. Тому навідувався якомога частіше до своїх любеньких курочок. У селі їх було багато, а він лише один — найчарівніший і найвродливіший лис. Не дивно, що люди й собаки йому заздрили. Тому він намагався з ними не здибатися: надто дорожив своїм елегантним золотистим убранням, а особливо пишним хвостом з білим кінчиком, ніби вмоченим у солодку сметанку. Лапки у нього були до колін темно-коричневі.

Іноді лисові не щастило. Тоді він був змушений перебиватися дрібними лісовими мишами, закусуючи суницями.

Гарненько виспавшись у м'якому пір'ячку, яке встеляло його помешкання, Мацько снідав кісточками, залишеними звечора, і брався за свою улюблену справу — малярство. Цим він ще більше вирізнявся з-поміж інших лисів. Правда, у дитинстві матуся розповідала

йому про одного лиса, видатного співака на ім'я Марчелло. Той досягнув неабияких успіхів у цьому виді мистецтва, але якось узимку застудив горло на концерті й утратив голос. Що трапилося з ним далі, ніхто не знав... Отака доля в артиста: доки потрібен, тебе пам'ятають.

Історія доволі повчальна, однак вона не охолодила бажання молоденького Мацька прославити лисячий рід. У виборі його покликання велику роль відіграла майже приятелька Сорока, що взимку мешкала в місті з усіма вигодами, а навесні й улітку вилітала на дачу до лісу. Пані Сорока була вельми освіченою особою, мала повно знайомих, а її дача розташовувалася якраз над норую нашого лиса. Її смакували курячі тельбушки, якими люб'язно ділився Мацько. Тому вона іноді удостоювала лиса честі бути її співрозмовником у бесідах на різні теми, що стосувалися світського життя. Проте Мацько не розділяв її захоплення блискучими металевими речами, та щодо всього іншого Сорока була для нього найвищим авторитетом, хоч він міг проковтнути її разом з пір'ям, коли раптом напосяде на нього лютий голод, що частенько траплялося. Коли йому вперше це спало на думку, лис вжахнувся й почав уникати Сороки, а курячі тельбушки з'їдав сам.

Сорока занудьгувала. Мацько був доволі культурний, як на лиса, та й міг захистити її від інших сорок, яким не подобалося, коли хтось чужий оселявся в їхньому лісі. Щоб підлеститись, вона подарувала сусідові гарні окуляри з блакитним скельцями. Сороці вони були завеликі.

Лис дуже втішився. Власне, з цього почались його проблеми.

Та про це ми розповімо трохи згодом, а зараз погляньмо на лиса в найщасливіші хвилини його життя, коли той лежить на своїй сонячній галявині, втішаючись спокоєм і самотою. Як добре лежати в зеленій пахучій траві під ласкавим сонячним промінням, дивлячись на хмарки, що неквапно простують небом! І знати, що нікуди не треба поспішати. Можна отак лежати цілий день і цілу ніч, а потім знову — день і ніч.

Мацькові однак вистачало однієї-двох годин, адже лиси теж бувають дуже зайнятими. Та зараз він лежить, розкинувши лапи, ліниво помахує хвостом із білим кінчиком, ніби вмоченим у солодку сметанку, й задоволено мружиться від сонця. Іноді піднімає догори вушка й вслухається у лісовий шум. Мало що може трапитись!..

Отож, коли Сорока подарувала нашому лисові окуляри, і він уперше глянув на світ крізь блакитне скло, то був настільки приголомшений, що втратив сон і апетит. Спочатку йому здалося, ніби він потрапив до якогось зовсім іншого світу, небезпечного і загадкового. Мацько зняв окуляри — і все стало на свої місця. Але чогось бракувало. Він знову надягнув їх — і опинився у тому ж таки загадковому й небезпечному світі. Лис знімав окуляри та надягав до тих пір, доки в голові у нього геть не перемішався світ крізь окуляри і світ без окулярів. Він очманіло сидів на порозі свого помешкання, поки геть не споночило.

Тієї ночі Мацько нікуди не пішов. Йому здавалося, що він заблукає і не знайде дороги до села, а якщо й знайде, то не втрапить туди, куди слід, а стрягне у якусь халепу.

Голодний та злий, він ледве дочекався ранку, а коли з'явилася Сорока, — накинувся на неї і був би проковтнув, коли б та не встигла злетіти. Оговтавшись від переляку, вона звинуватила його в чорній невдячності: «Ти тільки подумай, ким був досі?! Ледачим і жадібним лисом. Я тобі, можна сказати, відчинила двері в світ культури. Що з того, що в тебе все перемішалось у голові? Може, це ознака артистичної природи...»

На більше в Сороки забракло слів. Вона знялась і полетіла вглиб лісу, повертаючи за

вітром трохи обскубаний хвіст.

Наївний, довірливий лис навіть не підозрював, наскільки глибоко западуть йому в душу слова Сороки. Голова в нього паморочилась від голоду, і щоб підкріпитись, він почав шукати мишей. Вигрібши з нірки одну, він уже намірився її схопити, коли раптом згадав слова «артистична натура». І миша йому зовсім не посмакувала.

Заради Сороки, і тільки заради неї, він, ризикуючи власним життям, подався вночі на село, щоб уранці вона смачно поснідала курячими тельбушками.

...Першу свою картину Мацько намалював за один день. На ній було зображено пень, з-за якого виглядала жаклива зубата потвора. Як пояснив свій задум лис, то був автопортрет.

«Фе, — сказала Сорока, — це так примітивно! Дико! І зовсім не модно. Звичайно, ти не винен, що живеш безвилазно в лісі й не бачив, крім нього, нічого. Можу познайомити тебе з одним вельми впливовим дресирувальником. У нього на куртці золоті гудзики. Він навчив би тебе правил хорошого тону...»

«Я й хотів, щоб було дике, — не думаючи ні про що, крім своєї картини, похопився Мацько й, зітхнувши, додав: — Мені здається, що в мені досі жило два лиси. Потім, коли я намалював цю картину, один залишився на папері. Отой, що дикий...»

«Оце страховисько! — обурилася Сорока. — Воно нічого-нічогоісінько не має спільного з мистецтвом!»

Одного дня Мацько поквитався з нею за ці несправедливі слова. Але про це ми розповімо пізніше.

Розділ 3

про те, що краще — бавитися з сусідськими дітьми чи слухати казку про фарбованого лиса; а також про те що іграшки коштують грошей

Лялечка крізь сон почув, як його поцілувала мама, але не міг розплющити очей. Тільки згодом, коли прокинувся, згадав, що мама поїхала з дядею Володею відпочивати на море. Проте не заплакав, а встав і пішов у піжамці просто надвір. Не треба було спускатися з четвертого поверху, щоб потрапити на вулицю, коли заманеться. Це дуже сподобалось хлопцеві. Він зупинився перед великим кущем з блідо-рожевими квітами, спробував відламати одну гілочку, але тагнулась та ніяк не хотіла піддаватися. Коли Лялечка нарешті впорався з нею, то квітки пом'ялись і зовсім не пахли.

Лялечка наступив на край бляшанки з водою і замочив ногу. Раптом почулося тихе, але настирливе дзижчання. Щось кружляло навколо хлопцевої голови, наближаючись до вуха. Або муха, або бджола. Він не став придивлятися і втік до хати.

У кухні сичала плита, заставлена каструлями, а біля столу сидів дід і снідав. Бабці не було. Лялечка бачив тільки дідову спину. Він хвильку постояв на порозі, а тоді тихенько вийшов.

Діда він побоювався. Той любив удень поспати, і щоб довкола було тихо. Йому не раз перепадало від старого, коли вони приїжджали сюди з мамою.

Хлопчик сів на порозі й заходився чекати. Довго, ясна річ, він не витримав. Згадав, що міг би зараз бавитися у садку з усіма дітьми, і розплакався. Може, бабця теж поїхала на море, залишивши його самого з дідом.

Але тут надійшла звідкись бабця, і малий, усе ще схлипуючи, обняв її за шию.

— Дурненький мій, чого ти плачеш? — гладила його бабця. — Ти вже великий хлопчик. П'ять рочків маєш. Ходи, дам тобі машину. А я тим часом приготую сніданок.

Лялечка неохоче взяв іграшковий автомобіль і проїхав з ним подвір'ям. Згодом повернув назад. На третій раз йому це набридло. Він підняв голову й угледів перед собою діда.

Той посміхався:

— Молодець, Олежку, молодець! Ану, ще раз...

Лялечка слухняно проїхав машиною подвір'ям, оминаючи камінці й тріски, а коли хвацько загальмував біля сходів, то вже не побачив дідових ніг. Та й сам дідо кудись зник.

Коли він снідав, до хати зайшла сусідка.

— Фе, такий великий, а так пізно встав! У мене є такий самий хлопець, як ти, вдома.

Хочеш з ним бавитися?

Лялечка подумав і спитав тихенько:

— А він що, хворий, і не пішов у садок?

— Боже, борони! Пек на пек! Здоровий, як огірочок. Цілу миску борщу спер одним махом...

— А-а, то в нього мама поїхала на море!

Сусідка закліпала очима:

— Ви щось розумієте, що він каже?

— Він вам наговорить! — махнула рукою бабця. — У місті ходив до садка, то думає, що в селі так само.

— А я думаю, чого він у вас такий бліденький. А то садок... Ну, то як, підеш, Олежку, до нас бавитися?

— Піду. А у вас є собачка?

— Пес? Аякже! Але ти не бійся, він припнутий...

— Та я не боюсь. У нас у садку п'ять собак живе і аж десять котів!

— Господи! — перехрестилась сусідка. — Бідні ж ваші голівоньки!

І посміхнулася до бабці. Хлопчик узяв її за руку, й вони пішли до хвіртки.

— А знаєте, що в нас у садку є? Такий великий-великий трактор. Я одного разу як сів на нього, як поїхав, як розігнався, а потім — бах! — і наїхав на паркан!

— Йой, що ти кажеш?! — перелякалась жінка. — Тебе ж могло скалічити!

— Ні! — хитнув Лялечка головою. — Я як розверну-увся!

На подвір'ї Лялечка побачив двох хлопчиків, котрі бавились у футбол. Один, вищий за Лялечку, — він одразу йому сподобався, — стояв на воротях, за які правила два камінці. Другий, менший, весь час витирив рукавом зашмарканого носа. Хлопці по черзі били по облізлому брудному м'ячеві.

— Бабо! — зраділо повідомив вищий. — Я забив уже вісім голів!

Побачивши Лялечку, він замовк і почав прискіпливо розглядати чужинця.

— Ото маєте, хлопці, Олежка. Бавтеся з ним, та щоб мені не бились...

— Та-ра-ба-ра! — викривився услід бабі вищий й додав: — Краба-раба-жаба!

Лялечка несміливо наблизився до нього й сказав:

— Моя мама поїхала на море. А ви що, не ходите в садок?

— Мо-мо-море! — засміявся хлопець. — А мій тато возить людей в авто-авто-бусі!

Він підбіг до м'яча і щосили його копнув. М'яч вдарився об стіну, аж посипалась штукатурка.

— Тікаймо! — крикнув менший і перший кинувся за хату.

— Бачиш? — гордо сказав вищий. — Отож-бо!

Він швидко видерся на яблуню, виліз на сам вершечок і спустився донизу.

— На, бери!

Лялечка взяв маленьке зелене яблучко, надкусив. Воно було страшенно кисле, але він не насмілився виплюнути шматочок.

— А в мене є машина! Кузов жовтий, а на ньому червона ракета. Отак натиснеш — стріляє.

У меншого захоплено спалахнули очі.

— Принеси! — сказав вищий.

— Бабцю, дай мені мою машину! — прибіг захеканий Лялечка додому.

Бабця саме прала.

— Бався тут, а то хлопці поламають. Мама грошей не має, аби тобі кожного дня купувати машину.

— Дай! — тупнув ногою Лялечка, і очі в нього налились слізьми.

— Он ти який! Не встиг приїхати, а вже командуєш! — строго сказала бабця, облишивши прання. — Чекай, я мамі напишу!

— Та-ра-ба-ра-ба-ра! — викривився Лялечка і хотів утекти, але йому конче треба було показати машину хлопцям.

Він зітхнув і сів. Бабця мовчала. Лялечка ще трохи посидів і, нарешті, не витерпів:

— Ба, дай... Хлопці не схочуть зі мною бавитися.

— А будеш мені викривлятися?

— Не буду!

— То бери, — змилювалась бабця. Вона мала повно роботи, а онук хіба їй заважав.

Лялечка радо схопив машину і побіг. Хлопцям машина дуже сподобалась, вони взялися її ремонтувати, бо одне колесо весь час спадало й машина гальмувала не там, де треба. Старшого звали Славком, меншого — Михаськом. Якби Лялечку не забрали на обід, то вони, напевно б, відремонтували машину. А так він поніс колесо в руках.

— А що я тобі казала! — вчитувала бабця.

Лялечка сердито мовчав. Він знав, що його після обіду покладуть спати.

— А Славко з Михаськом теж підуть спати? — понуро спитав він.

— Аяюке! — запевнила його бабця. — Поспите і знову підете бавитися.

— А ти розкажеш мені казку?

— Розкажу.

— Яку?

— Про фарбованого лиса. Чув таку?

— Ні, — відказав хлопець. — А я знаю про фарбованого, фарбованого... вовка! Але тобі не розкажу! Краба-раба-жаба!

Розділ 4

Лис так захопився малярством, що пропустив повз вуха мудру пораду Сороки. Усі ці плітки про хитру лисячу натуру не повинні були стосуватись найгеніальнішого серед лисів. Мацько щиро вболівав за свій рід, який потрохи миршавів та дрібнішав у цьому маленькому лісі. Він уважав, що має пробудити зачерствілі серця безжальним, однак шляхетним мистецтвом Майбутні картини снилися лисові, переслідували його на кожному кроці. Він не їв, не спав — тільки малював. За короткий час Мацько створив десяток полотен на теми лісового життя і цивілізації, що омивала їхній невеликий заповідник з усіх боків, як море омиває острів. Цей заповідник якраз і був конкретним витвором цивілізації, бо обмежував його мешканців. Мацьку не вистачало свободи. За день він міг обігати увесь ліс — а далі що? Скажіть, що далі робити? Лисів небіж потрапив під машину, вибігши на дорогу. А зайці завжди вибігали пастися на поле, поласувати

капустою, — і частенько потрапляли в людські руки. Якби Мацько не був таким хвацьким ловцем курей, його теж спіткала б така доля. Ніхто з його родини не насмілювався перетнути межу заповідника й податися до села, тому він вирізнявся серед них усіх. До чого ж нудно було в цьому лісі, такому безпечному і малому, де всі про всіх знали, де навіть найменшу подію довго обговорювали, де тільки їли, спали й плодилися, через що ставало ще тісніше! Коли влітку цілими днями лили дощі, вода переповнювала маленьке озерце, і воно розливалось довкола. Чорна вода хлюпала під лапами і заливала нори... То були найсумніші дні в житті Мацька. Він лежав, скрутившись клубочком у норі, й похмуро чекав. Рано чи пізно сонце з'являлось, але чекати було нестерпно. Якби хтось навідався в цей час до Мацька, то, напевно, прийняв би його за божевільного. Раз у раз лис зітхав і бурмотів застудженим, хрипким голосом: «Сонце все-таки зійде...» Та знову зіхнувши, казав: «А як не зійде?» За хвилю знову нерозбірливо бурмотів: «Ні, сонце мусить зійти. Ще не було такого, щоб ціле літо падав дощ. А як буде?» У нього аж хололо в грудях: «Але чому це має статися тепер?» Отак утішав себе Мацько.

І справді, дощ минався. Лис готовий був терпіти сніг (у ньому так гарно качалося), але монотонний дрібний дощик доводив його до шаленства.

...На одній картині він намалював дерева до половини у воді. А на них безліч сорок. І більше нічого. Навіть листя не намалював на деревах — хай буде ще сумніше. Втім, лис заховав цю картину подалі, щоб не засмучувала. Навіщо ж він тоді таке намалював? — спитаєте ви. Найпростіша відповідь, либонь, буде така: комусь же треба розповісти про свої сумні почуття. Тоді й стане легше.

На хвилі сумного дощового настрою Мацько намалював власну нору, до якої налізло повно нахабних жаб, повитріщавши очі. Одне слово, у глядача такі картини викликали багато-багато думок. Що більше, то краще, вважав наш молодий художник. Коли дивишся, приміром, як заходить сонце чи падає листя, голова твоя повна різних думок, не завше радісних, але таке життя. У ньому не може завжди світити сонце і вічно стояти літо. Ні, Мацько таки був найнезвичайнішим з усіх лисів, що мешкали в цьому лісі. Щоб зробити приємний сюрприз сестричці Мінці, він намалював її у заячій шубці. Сестра колись казала, що воліла би бути зайчихою: мовляв, їсти траву корисніше для здоров'я. Портрет Мінки вийшов чудовим, ледь насмішкуватим, і лис був певен, що вона оцінить його майстерність. Звісно, Мацько хотів, щоб родина ним пишалася, — хто цього не хоче! А далі в його вухах почало бриніти таке солодке слово, як «успіх». О, ні, він не переоцінював свого творчого здобутку! Річ у тім, що в лісі мешкали ще два художники: борсук Джума і щурик Альцест. Джума заробляв собі живописом на життя, малюючи самі лише баранячі стегенця й називаючи це криваве м'ясо натюрмортами. Ті мальовидла користувались великим попитом у вовків.

Натомість щурик Альцест міг похвалитися численними прихильниками серед мишей — лісових, польових та сільських. Його родичі, близькі й далекі, швидко переконали всіх, що сірий колір наймодніший і найпрактичніший.

Тепер зрозуміло, що Мацько не міг вчитися у художників, чиї картини йому не подобалися та яких він сам не поважав. Але йому страх як кортіло показати власні малярські вправи лісовим мешканцям. Сорока розповідала, що поміж людей прийнято влаштовувати виставки, де кожен художник може показати свої картини й навіть продати. Чому б і йому не зробити щось подібне? Лис звик вирішувати усе сам за себе. Його картини — це лише його справа. Отже, він теж вирішив влаштувати персональну виставку. І вже уявляв собі, як усі наввипередки бігтимуть на неї, які виникнуть довкола

картин гарячі суперечки, як лютуватимуть Джума з Альцестом. Не гаючи часу, Мацько написав оголошення, повісивши його на старій липі біля потічка.

Зміст його був такий:

Оголошення!!!

Художник Мацько (лис) хоче показати свої картини, написані у новій для Лісу манері, й запрошує всіх охочих відвідати виставку в післяобідній час.

Вхід безпечний!

Лис порозвішував картини на куцах поблизу власної нори, сів скромно під дикою грушею та й почав чекати відвідувачів. Хвіст його злегка тремтів від хвилювання.

Час минав, але ніхто з відвідувачів не з'являвся. Тільки вітер вряди-годи пробігав перед картинами.

А трапилося ось що: Лисові на лихо, Сорока першою побачила оголошення і була страшенно невдоволена його поведінкою. Хто він такий, щоб влаштовувати виставки, та ще й не порадившись із нею?! Не заручившись підтримкою видатних художників Джуми й Альцеста?! Бракувало, щоб увесь ліс зібрався під її помешканням і насмітив. Ще як почнуть уголос обурюватися цією мазаниною...

Сорока негайно кинулася до своїх упливових знайомих — кабанців Лорда й Мілорда, не забула і про художників Альцеста й Джуму, прохаючи в них захисту від безумця Мацька:

— Ви тільки уявіть, чого доброго можна чекати від лиса, та ще з таким неестетичним ім'ям! Напевно, він задумав щось недобре. А картини його просто жахливі. Вони відбивають апетит і сон. Уявіть, що буде з нашими малятами, коли вони це побачать! Він запросив на виставку всіх! Та сюди збіжиться село, уявляєте? Люди, коти й собаки...

Якщо Сороці вдалося злякати найавторитетніших осіб лісу, — хоча ті виказали радше обурення, але можлива поява людей, котів і собак вельми їх занепокоїла, — то що вже казати про Мацькову родину. Тут Сорока застосувала іншу тактику. Скорботно похиливши голову, вона благала не допустити загибелі їхнього сина, брата і небожа, на якого мають зуб найупливовіші особи лісу через його безсоромні картини.

— Мамо, — зойкнула Мінка, якій лис ще не встиг подарувати портрета,

— що подумає мій чоловік, коли дізнається, що мій брат малює непристойні картини?! У нього така відповідальна робота!

І від жаху прикрила очі пухнастим хвостиком із кінчиком, наче вмоченим у солодку сметанку.

Різних там їжаків, зайців, дрібну пташину Сороці було переконати ще легше. Тільки стара Ворона, котра на своєму віку набачилася чимало, хрипко каркнула:

— Пильнуй кр-раще свого облізлого хвоста!

І знову заплющила єдине жовте око.

Лис Мацько, художник, ні сном, ні духом не відав про інтриги, які плелися довкола його першої виставки. Гордість йому не дозволяла йти по когось і запрошувати на оглядини.

Та й залишати напризволяще картини він також не міг. Тому він, скрутившись клубочком і накрившись хвостом, лишився ночувати надворі.

Тихо падала роса. Трава засріблилася від місячного сяйва. Стара груша порозпинала над лисом темне гілля. Такої пори, — а ще краще, щоб не світив місяць, — лис біг між кущів потаємною стежкою, блискавкою пролітав над асфальтованою дорогою, а там полем до річки, через вузьку кладку — в село.

Село пахло зовсім по-іншому, аніж ліс. Пахло молоком, гноєм, димом, людьми, псами, залізом... Утім, наш Мацько завжди безпомилково знаходив єдиний приємний і потрібний

запах — запах курей.

Отак він заснув, натомлений за день, посміхаючись уві сні, як тільки вміють посміхатися лиси: лукаво і мрійно.

Щось його так приспало, що він не побачив і не почув перших відвідувачів його виставки: дві темні постаті. Одна широка, кремезна, а друга — маленька з гострим писком. Широка постать важко сопіла, а менша її зацитькувала:

— Тихо, тихо...

Щурик Альцест тремтів від холоду й страху. Він і борсук Джума трохи постояли перед лисовими картинами і, сипнувши під ніс лисові якогось порошку, щезли.

Мацько перестав посміхатись, але не прокинувся. Він не чув і не бачив, як сотні сірих мишей з цілого лісу й навіть з поля кинулись на його картини, жадібно рвучи папір. З темряви за ними слідкував Альцест, схвально скалячи дрібні зубки. Потім він писнув, і миші щезли.

Лис міцно спав, не відчувши навіть приходу світанку, коли все навколо почало сіріти, а безбарвне небо поволі заповнювалося хмарами. Він не почув, як із гушавини вийшов міцний опецькуватий дідок у ґумових чоботях і зупинився неподалік, посміхаючись у сивенькі вуса:

— Он де ти, голубе! Ну, спи, спи... Наморився, видно.

Лісник удосталь намилиувався сплячим лисом і обережно, намагаючись не тріщати хмизом, пішов собі далі.

Розділ 5

У якому на бідолашного лиса готується страшна зброя, але, не зважаючи на це, той з'являється перед Лялечкою у всій красі

Мама привозила Лялечку кілька разів на село, однак тоді він був ще надто малий, щоб знайти собі приятелів. Ні в місті, ні в селі його нікуди не відпускали самого. У місті воно й зрозуміло: там можна заблукати чи під машину потрапити, але чого боятись у селі?

Бабця пообіцяла, що піде з ним на річку, коли він усе з'їсть за обідом і поспить. Він не одразу погодився на такі умови, але бабці вдалося його переконати. Хлопець крутився-вертівся, проте не міг заснути. Від його крутіння у бабці розболілася голова, й вона покликала діда.

Той задрімав було в холодку і прийшов з розкуйовдженою головою, в самих трусах. Лялечка заліз під ковдру й завмер. Дід був дуже смішний у своїх величезних чорних трусах, і хлопець заняв.

— Я тобі понявкаю! — сердито сказав дід. — Сиди тихо, бо як ще раз прийду, то будеш, чоловіче, бідний!

— Та-ра-ба-ра! — огризнувся Лялечка.

Д і л уже звик до цього і пішов досипати. Він вважав, що людина може зрозуміти все за один раз, якщо вона розумна.

Лялечка й справді все зрозумів і притих. У шибку відчиненого вікна билась муха, зрідка кудкудакала курка чи цвірінькав горобець.

Хлопець не помітив, як заснув... Йому приснилося море. Велике-велике. Він іде з мамою берегом, йому дуже хочеться пити, але ніде немає води. Морська вода солоні і пити її не можна. Лялечка ніколи не куштував морської води і хоче її спробувати. А мама не дає зачерпнути. Він виривається, та йому ніяк це не вдається. Море дуже шумить.

Лялечка прокинувся. Вода й справді шуміла, тільки її не було видно через заслонене

вікно. Падаў дощ, а це означало, що на річку вони не підуть. Доведеться сидіти в хаті. Але дощ перестав, і надвір його врешті пустили.

Лялечка стрибав через калюжі, а потім побіг до Славка. Той сидів на колоді за хатою, стругаючи гілку великим ножем.

— Що ти робиш? — спитав Лялечка, сідаючи коло нього. Славко йому дуже подобався. Він був такий розумний і нічого не боявся!

— Що, що! Рогатку роблю, не видиш?

Лялечка вже знав, чим до нього піддобритись, і підсунув йому цукерку.

Славко проковтнув цукерку, облизав липкі пальці й знову взявся за роботу.

— Мене баба біла, — він задер холошу і показав на литці пухирці від кропиви. — Як виросту, я їй покажу...

І Славко сказав дуже погане слово. Лялечка ніяк не міг звикнути до цього слова — щоразу заплющував очі з переляку.

— Знаєш, нащо мені рогатка?

— Нащо? — спитав Лялечка.

— На лиса! Я стрельну в нього, то буде знати!

— На котрого лиса?

— На того, що кури краде. Тато видів удосвіта, як лис крутився коло стайні.

— Л-а, — кивнув Лялечка. — А ти його бачив!

— Ще ні, але я його припильную, а то він усі кури нам покраде... — і Славко знову сказав погане слово.

— А де він живе?

— Та в лісі, там, — і показав рукою. — Звідси не видно. Ходи, я тобі покажу. Хлопці побігли за хату, а звідти вузькою стежкою поміж черешнями на горб. З горба було видно, як на долоні, городи, за ними річку, поле і далеко-далеко ліс, не зелений, а якийсь синій.

— Він звідти приходить, видиш?

— Виджу, — відказав Лялечка.

Вони посідали на траву й Славко взявся знову за роботу. Лялечці дуже кортіло поспробувати стругати: він заздрісними очима дивився, як Славко вправно орудує ножем, йому вдома не дозволяли навіть підійти до ножа і сірників.

— Олежку, Олежку!

Славко озирнувся і пригнув голову:

— Твій дід. Тікаймо!

Він швиденько скотився з горба в кущі. Лялечка не встиг зметикувати й обернувся, але Славко засичав знизу:

— Дурню, я кому сказав!

Лялечка теж покотився по мокрій траві вниз. Славко захікав:

— Диви, як шукає!...

Дід стояв на горбі, роззираючись довкола. Він був зовсім близько. Лялечка злякався і сказав:

— Може, вийдемо?

Славко затулив йому рота долонею, але вже було пізно. Дід помаленьку спустився униз, розсунув кущі й запитав грізно Лялечку:

— Ти що тут робиш? Ходи додому!

Він узяв його за руку, потягнувши за собою. Лялечка жалібно озирнувся на друга, а той

пригрозив йому кулаком.

Лялечка натомість показав язика.

Удома Лялечці сказали сидіти й нікуди не йти. Бабця кудись пішла, залишивши онука на діда. Той дав йому поламану запальничку, а сам пішов фарбувати паркан. Лялечка побіг за ним і, роззявивши рота, дивився, як дідо вмочав пензлик у маленьке відерце з зеленою фарбою і водив по штахеті. Фарба не хотіла триматись і весь час стікала з потрісканої деревини.

Дідо спересердя плюнув:

— Оліфи дав забагато!

Лялечка теж плюнув і вимовив погане слово.

— Ти що сказав?! — дідо обернувся й обурено глянув на онука. — Ану, ходи сюди!

Хлопчик закліпав очима і втік

— Чекай, чекай, ще раз таке скажеш — відлуплю на чім світ стоїть!

Хлопець сховався за хатою. Не знати, що було б, якби діда не покликав сусід.

А потім прийшла бабця, й Лялечка, винувато ховаючи очі, поплівся за нею.

— Ба, а коли мама приїде?

— Скоро. Скучив за нею? — бабця поцілувала Лялечку та погладила його по голівці.

Того дня дідо так і не пофарбував паркана. Та й незабаром почало смеркати. Дід дивився новини по телевізору, а Лялечка сидів під хатою на маленькому стільчику, розглядаючи стару книжку з малюнками. Це йому швидко набридло, і він хотів було піти до хати, коли раптом почув шарудіння в кущах малини. Лялечка повернув голову, і очі його зустрілись з великими очима лиса. Живий лис був достоту такий, як на малюнках, хіба що більший. Рудий, аж червоний, з гострими вушками і темними лапками.

Так вони дивились один на одного добру хвилину. Лялечка боявся поворухнутись.

Нарешті лис збагнув, що йому нічого не загрожує, й, здавалось, підморгнув Лялечці, тоді потягнувся до відерця із зеленою фарбою, взяв зубами дужку, підняв і, задкуючи, поліз у кущі.

Листя затремтіло, і лиса мов не було...

Розділ 6

із трагічним завершенням

Чи варто описувати сумне пробудження художника, який виявив, що плоди його натхненної праці втрачені назавжди, бо шезли без сліду? Світ побляк, очі, які перед тим сяяли завзяттям, погасли, наче світлячки перед ранням, лапи безсило опустились, серце охопив відчай... Зневіра, — ось що губить справжній талант.

Таке трапилося з нашим лисом. І таке відбувалося та, на жаль, ще не раз відбуватиметься з іншими художниками, поетами, музикантами. Бо звичайним людям видається, що вони займаються дурницями, що краще виготовляти б якісь потрібні речі, наприклад, каструлі чи телевізори.

Вони згодяться в господарстві. А без книжок і картин нібито цілком можна обійтись...

Щоправда, Мацько подумав спочатку, що картини просто вкрали. Це не так рке й страшно, бо означає, що вони комусь потрібні. Головне для кожного художника — щоб його картини сподобалися. Проте, понишпоривши по кущах, лис знайшов погризені шматки паперу. Якщо вас цікавить, де наш початкуючий художник брав папір і фарби, то він їх просто... вкрав у мандрівних топографів, — себто людей, які складають мали різних місцевостей,

— вони певний час мешкали у наметі над річкою. Мистецтво, як то кажуть, потребує жертв. До того ж, тільки зовсім малі діти можуть повірити, ніби у лісі є крамниці з різним приладдям для письма та малювання.

Лис усе зрозумів, коли знайшов здохле мишеня з кавалком його картини в зубах.

Мерзенна тварюка переїлась і врізала дуба.

Неправда, ніби плакати вміють лише люди й крокодили. Плачуть усі живі істоти, зі сльозами чи без сліз.

Лис лежав, як мертвий, поклавши голову на витягнені лапи, і хвіст його простягся, як кинута ганчірка. Він плакав. Хоч був чудовий лагідний ранок на сонячній галявині, і все довкола раділо від того, як зграбно вітер проганяє з неба хмари. Жаль краєв лисові серце, та коли він подумав, що, можливо, хтось зараз тішиться з того, що знищено його працю, і що він ніколи не зможе відновити втрачене, його затуманені слізьми очі спалахнули погрозливим червоним світлом, шерсть наїжачилася. Він підвівся спершу на передні лапи, потім на задні.

Лис метнувся в гущавину, охоплений непереборним бажанням знищити ненависне мишаче поріддя, яке сплундрувало його картини. І те, що жоден представник цього огидного племені не трапився йому на очі, ще більше розлютило Мацька. Гасаючи по лісі, він наскочив на свого доброго знайомого їжача Грицька й поколов об нього лапу.

— Ти що, здурів? — пирхнув їжак. — Чого гасаєш, як зварійований?

Лис знеможено впав коло нього.

— Ти знаєш, що сталося?! — заволав він трагічним голосом.

— Що, прийшли ліс рубати?! — перелякався Грицько.

Для нього це було найбільшим лихом, яке тільки могло існувати на світі.

— Гірше!

Грицько полегшено зітхнув:

— Гіршого бути не може.

Їжак мав людське ім'я. Одного разу він забрів у село, приваблений запахом молока та яблук, а там його спіймали діти. Нарекли Грицьком, цілу зиму протримали в коморі, але навесні йому вдалося втекти до лісу. Він любив розповідати про сільські звичаї, завжди закінчуючи приповідкою: скільки їжача не годуй — ліс для нього рідна домівка.

— Ти бачив мої картини? — запитав лис. — Їх миші поїли!

Мацькові очі знову спалахнули червоним вогнем, і їжак, хоча гнів був спрямований не проти нього, про всяк випадок миттю скрутився у клубок.

— Не бійся, — зневажливо кинув лис. — Скажи, скільки мишей ти можеш з'їсти за день?

— Я? — їжак висунув з-під колючої стріхи чорненький писочок. — Дві, а якщо вони худі, то три. А коли я голодний, після зимового сну, то й чотири. А коли ще дітки є, то їм дещо вловлю і принесу.

— Небагато, — замислився лис. — Я би штук двісті передувив...

представник цього огидного племені не трапився йому на очі, ще більше розлютило Мацька. Гасаючи по лісі, він наскочив на свого доброго знайомого їжача Грицька й поколов об нього лапу.

— Ти що, здурів? — пирхнув їжак. — Чого гасаєш, як зварійований?

Лис знеможено впав коло нього.

— Ти знаєш, що сталося?! — заволав він трагічним голосом.

— Що, прийшли ліс рубати?! — перелякався Грицько.

Для нього це було найбільшим лихом, яке тільки могло існувати на світі.

— Гірше!

Грицько полегшено зітхнув:

— Гіршого бути не може.

Їжак мав людське ім'я. Одного разу він забрів у село, приваблений запахом молока та яблук, а там його спіймали діти. Нарекли Грицьком, цілу зиму протримали в коморі, але навесні йому вдалося втекти до лісу. Він любив розповідати про сільські звичаї, завжди закінчуючи приповідкою: скільки їжака не годуй — ліс для нього рідна домівка.

— Ти бачив мої картини? — запитав лис. — Їх миші поїли!

Мацькові очі знову спалахнули червоним вогнем, і їжак, хоча гнів був спрямований не проти нього, про всяк випадок миттю скрутився у клубок.

— Не бійся, — зневажливо кинув лис. — Скажи, скільки мишей ти можеш з'їсти за день?

— Я? — їжак висунув з-під колючої стріхи чорненький писочок. — Дві, а якщо вони худі, то три. А коли я голодний, після зимового сну, то й чотири. А коли ще дітки є, то їм дещо вловлю і принесу.

— Небагато, — замислився лис. — Я би штук двісті передувив...

— Пощо? Так усіх мишей винищити можна! Тоді й ладу у лісі не буде. Не можна просто так вбивати!

— Мені начхати! — вигукнув Мацько. — Я цілий ліс підпалю за свої картини! І сам згорю..^

— Господи, — тільки й видавив із себе переляканий Грицько. — Та цур і пек з тими картинами! Нові намалюєш. А ліс нескоро виросте. І скільки нашого брата невинного ні за цапову душу спечеться? Діточки малі, бідняточка... Схаменися!!

— Не намалюю! — гаркнув лис. — Таких самих ніколи не намалюю. Я після такого, може, взагалі, не зможу малювати...

— Ну, то й що? Не намалюєш — не біда. Скільки всякого діла довкола. Ліс чистити, щоб сміття не було забагато, діточок ростити...

— Я — художник. Ти що, цього не розумієш? Це все одно, що моїх дітей з'їли. Я їм цього не подарую! Рийся у смітті, як хочеш, а я буду сміття з душ вимітати!

— Що-що? — перепитав Грицько, бо всього не второпав.

— Неважливо. Обіцяй, поклянись, що будеш нищити цю погань на кожному кроці. Можеш не їсти, я тебе не примушую.

— Навіщо нищити, як не їси? — здивувався Грицько. — Чи я убивця який? У мене жінка, діти, ще біда яка вийде...

— Нічого не буде. Я за тебе заступлюся!

— Я й сам за себе заступлюся. Голками. Але від звіриного суду голками не врятуєшся.

Йди, проспися, небоже, охолонь. І подумай, може, не так уже й миші винні...

— А хто з'їв?

— Гей, чоловіче, хоч і лис ти, але, видно, розуму маєш небагато. Молодий, звісно...

— Ти мені добалакаєшся... — погрозово засичав Мацько, проте їжак знову сховався, і з-під колючок долинув глухий голос:

— Я тобі зла не бажаю. Поворуши мізками, може, щось у них складеться докупити...

Сорока має хвіст довгий, хоча й обскубаний трошки. Новину вчора принесла, що ти якусь каверзу задумав. Правда, я не дуже повірив. Ти зроду-віку не був хитрим, дарма, що лис. Але всяке може бути, то я й не пішов на цю твою, як її...

— Виставку?

— Ага, виставку.

— Але ж Сорока така розумна. Та й хіба на мишей вона полює, щоб вони її слухали?

— Мишей? — їжак засміявся і висунув знову з-під колючок чорний писочок.

— На мишей вона не полює. Ну, й нездогадливий ти, брате? Живеш у лісі, а не знаєш, що все по ниточці йде: від мишей до Сороки, а від Сороки до...

— Ну, Сорока! — аж засичав лис. — Ну, я їй покажу! А я думаю, чого вона не з'являється... Курячих тельбушків нема. Я часу не мав, малював...

— От бачиш, — поважно мовив Грицько. — Спочатку за голову хапай, а потім за хвіст.

— Я побіг! — сказав лис, тремтячи від обурення.

— Ти краще тихенько... Може, усе й перемелеться. Не зв'яжуйся з дурною Сорокою.

— Не вчи мене. Я сам зроблю, що треба!

— Почекай!

І коли лис озирнувся, їжак попросив:

— Не продай мене. Я тобі, як приятелю...

— Не бійся, не скажу! — буркнув той.

Їжак Грицько довго дивився йому вслід, підвівшись на задні лапки, а тоді, зітхнувши, промовив:

— Ой, наробить він дурниць!

Наш лис ще потинявся по лісі, раз у раз позираючи на гілля дерев, але, крім старої Ворони, котра цілісінькими днями дрімала на дубі, настобурчивши сіре пір'я, нікого не побачив. Ворона прожила на світі дуже багато, ніхто не пам'ятав її молодю.

Про себе Лис кляв Сороку, як тільки міг. Потрапила б вона йому на очі! Але, як на зло, ця тварюка щезла в невідомому напрямку, може, ловила десь такого, як він, довірливого лиса. Мацько вискалив гострі зуби і клацнув сонну муху.

Раптом йому здалось, що це був сон.

Що всі його картини висять на кущах і хтось просто пожартував. Мацько чимдуж побіг до свого помешкання. Але нічого не змінилось, тільки роса висохла на траві й листі. Таке не могло наснитись. То тут, то там валялися шматки паперу.

Лис ліг у затінку, примруживши очі. Хоч вушка його за звичкою стояли насторожі, йому було вже однаковісінько. Мацько хотів померти. За ним пожалів би хіба їжак Грицько, котрий, попри те, що надто статечний, загалом непоганий хлопець. Зрештою, може, він і мав рацію, коли говорив, що не треба лізти з власної шкури, а берегти ліс.

Лис важко зітхнув, здмухнувши з лапи павутинку, яку павуки чіпляли, де їм заманеться.

Варто пролежати тут до вечора — вони б геть обснували його з хвоста до голови.

Тут Мацькові вуха впіймали шум крил і огидне скрекотання. Він розплющив одне око і помітив Сороку, що, крутячи зліва направо обсіубаним хвостом, наближалася до нього.

Для більшої переконливості лис відкинув убік хвіст і надав своєму обличчю трагічного виразу самогубця.

Одним оком він крадькома слідкував за кожним рухом Сороки. Ось вона зупинилась, сіла на кущ і, побачивши «мертвого» Мацька, зіскочила на землю.

— Яка ганьба! — заскрекотала вона. — Яка ганьба для лісу! Через якісь там бездарні картини накладати на себе лапи!

Вона підійшла ще ближче, і лис затамував подих.

— А що про мене подумають? Він жив під моїм деревом. Яка ганьба!

Сорока боляче дзьобнула його в ніс, чого той не міг стерпіти. Блискавично розкривши пащу, Мацько вхопив Сороку і щосили здавив. А коли він випустив, та вже навіки склепила очі.

Він виплюнув пір'я і, похитуючись, пішов світ за очі.

Розділ 7

у якому йдеться про всяку всячину, а також про те, яку роль може зіграти риба з лісового озерця

Лис став диким і несамовитим. Після стількох днів творчого натхнення він знову відчув той голод, який відчувала кожна істота в лісі.

Мацько ніяк не міг насититись. Кожнісінького вечора навідувався до сільських курочок, і врешті так розперезався, що люди змушені були відв'язувати на ніч своїх псів, і одного разу ті добряче полатали лисові боки. Мацько відлежувався в норі, але, якщо раніше він віддавався глибоким філософським роздумам, то тепер у голові його зринали тільки криваві апетитні видіння.

Якось до лиса навіть з'явилася сестричка Мінка, як завжди вишукана й елегантна.

Принесла хворому щільника.

— Ми такі раді, такі раді, — щебетала вона, — що ти нарешті почав провадити гідне життя. Приходь до нас у гості. Братику, будь обережний! Прошу тебе... Ми так переживаємо, щоб з тобою чогось гіршого не трапилось!

Лисичка грайливо провела пухнастим хвостиком по носі Мацька і побігла додому, навіть не вислухавши рідного брата.

Проте наступного дня лис не впізнав своєї ніжної сестрички. Вона увірвалась до його помешкання, наче фурія, тягнучи за собою чоловіка Маркіяна.

— Яка ганьба! — закричала вона, гнівно блискаючи очима. — Що ти накоїв, негіднику?!

Тебе викликають до суду! Подумати тільки, ти з'їв Сороку!

Мацько хотів сказати, що він нізачо у світі не їв би тієї старої брехухи, але Мінка почала вищати, а її виску лис боявся більше, ніж суду.

Маркіян терпляче вичекав, коли дружина врешті замовкне, й офіційним голосом адвоката почав:

— Коли щиро розкаєшся, тобі пом'якшать вирок...

— Вона мене оббрехала! — випалив лис.

— Так... А докази? Свідки? Зрештою, ти міг звернутися до нашого суду.

— До суду?! — зойкнула Мінка, бо ж її чоловіченько працював у тому суді, й вона чудово знала, що там відбувається й у скільки обійдеться родині витягти брата-халамидника з неприємної історії.

Та вона швидко оговталась і кволим голосом промовила:

— Вибач, любий... Це все нерви. Я була у Вовка без твого відома. Він люб'язно пояснив мені суть справи. Сорока не винна: вона діяла для загального добра.

— Ну, це не міняє справи, — почухав Маркіян вухо. — Більше того, це її ускладнює.

Повір, Мацьку, я щиро тобі співчуваю, але закон є закон.

Приголомшений Мацько мовчав. Сестра знову заголосила:

— Я цього не переживу!

І зомліла. Прийшовши до тями на березі струмка, Мінка розплющила очі й сказала несподівано твердим голосом:

— Якщо я помру від ганьби, можеш не приходити на мій похорон! Мацько чудово знав характер сестри, тому спокійно чекав, що буде далі.

А от Маркіян не на жарт перелякався і забелькотів:

— Не вмирай, любонько! Не покидай нас!

Мінка розплющила очі:

— Якщо ти нічого не придумаєш, я помру зараз же!

— Ради тебе я зроблю все, що завгодно! — ридаючи, видувив з себе Маркіян.

— Обіцяєш?

— Обіцяю!

— Поклянись!

— Клянусь!

— Гаразд, любий. Я тобі вірю. А зараз підемо додому, а то ви мене так облили водою, що я, чого доброго, схоплю запалення легень.

Отож, слухайте, що було далі. Наступного дня Мінка прийшла знову, елегантна і самовпевнена.

— Як твоє здоров'ячко? — запитала вона.

— Добре, — відповів пригнічений лис.

— А гарно я вчора зомліла? ж засміялась, показавши білі зубки, сестричка.

— Маркіян усе влаштував. Виявляється, Сорока померла від серцевого нападу. Є

свідчення лікаря. Але ти за самовільне влаштування виставки караєшся штрафом у розмірі тридцять курей. Сам розумієш, це скоріше не штраф, а подарунок. Вовк дуже незадоволений. Сорока завжди була в курсі справ...

Мацько мовчав.

— Чого ти не радієш? Що таке тридцять курей у порівнянні з тим, що тебе могли вигнати з лісу?

— Ну й нехай, — буркнув лис.

— Запам'ятай, — лукаво пригрозила лисичка, — ти й переді мною в боргу!

— Добре, — неохоче мовив Мацько. — Мені все одно. Можу намалювати твій портрет.

— Красно дякую, ти зробиш мені більшу приємність, якщо взагалі не візьмешся до малювання! Коли б ти мав талант, то міг би прославити родину. До речі, я вже замовила свій портрет маестро Альцесту. У сірих тонах. Це зараз наймодніший колір. Такий шляхетний! І нагадує мені дитинство, коли ми з тобою ще не мали шерсті, а були вкриті сіреньким пухом. Між іншим, я чула, що в тебе є якісь окуляри...

— Я їх загубив, — сухо відповів лис. Слова сестри зачепили його за живе.

— Шкода... — зітхнула Мінка. — Ну, гаразд, я побігла! Видужаєш, берися за виплату штрафу.

Ні, лис не загубив своїх окулярів. Він запорпав їх у куряче пір'я. Втім, після того, що трапилось, Мацько не мав бажання в них дивитись.

Охлялий після хвороби лис вирішив прогулятись. У голові ще трохи паморочилося від слабкості. Сумний та пригнічений ішов Мацько лісом, забувши навіть відповісти на привітання Білочки, яка співчутливо дивилася на нього із сосни. Вряди-годи він сідав відпочивати, без цікавості дивлячись, як у траві снують меткі руді мурахи. Отак він дістався до озерця з темною, аж чорною водою. Озерце було в глибокій улоговині. Навколо росли дерева, але після довгих дощів вода сягала їхніх стовбурів, погрожуючи затопити ліс.

Мацько дійшов до берези, що нависала над озерцем, і аж присів від несподіванки. Біля самої води у височезних чоботях стояв лісник і закидав довгого гнучкого прута — вудку. Час від часу він витягав сріблястих рибин і кидав їх у відерце з водою.

Лис, припавши до землі, не спускав очей з риби. Як йому хотілося їсти! Аж слинка текла. Коли дід знову витяг рибку, лис не втримався і тихенько дзявкнув. Дід обернувся й

засміявся:

— А, то ти, волоцюго! Що, вже кури набридли? Рибки закортіло?

Лис хотів утекти, але невидима сила прикувала його очі до відерця з рибою. Він знову дзявкнув і вдарив хвостом по землі.

— Ну й ну! — здивувався дід. — Скільки лісникую, ще-м не видів, щоб лис хвостом молотив!

На підтвердження його слів Мацько ще енергійніше пометляв хвостом.

— На, бери вже, коли ти такий гречний!

Дід кинув лисові рибку, і той спіймав її на льоту. Так само з'їв другу і третю.

— Досить з тебе!

Лис жалібно заскавчав. Дивився на діда таким поглядом, що тому аж страшно стало.

— Тьху, маро! — дід перехрестився, однак лис не зник. — На ще одну рибу, тільки не дивись такими очима! Бігме, заговорить по-людському...

Лісник хутенько зібрав пожитки й пошкунтильгав геть, бурмочучи щось про себе.

Розділ 8

у якому Лялечці слід було промовчати, але якщо це йому не вдалось, то хай уже лис вибачить

— Бабо, бабо! Лис! Я лиса бачив! — влетів Лялечка до хати та ледь не впав, перечебившись об поріг. — Бабо, лис, я бачив!

Бабця саме чистила картоплю і від несподіванки впустила ножа;

— Який лис?

— Дрке гарний! Такий гарний, такий!... — Лялечка аж захлинався. — Бабо, ходімо. Може, він ще в малині!

Бабця підхопилась і пішла за онуком надвір.

— Де ж твій лис?

— Там!

Лялечка прикипів очима до куців. Йому здалося, що там знову зашаруділо. Дід теж виглянув:

— Що за лис?

— Діду! — залебедів Лялечка. — Злови мені того лиса! Діду!

— А, це той лис, що курей краде! — здогадався дід.

— Ой-йо-йой! — зойкнула бабця і побігла до стайні.

— Та він не курей крав, діду! — тупнув ногою Лялечка. — Він фарбу вкрав!

— Що ти мелеш? Яку фарбу?

— Взяв у зуби відерце і поніс. Він, певно, хотів перефарбуватись. Ой, діду! Дід спересердя плюнув:

— Вигадуєш, сам не знаєш що!

Надійшла захекана бабця:

— Слава богу, не встиг вкрасти ні одної! Скільки тобі казала пса завести!

— Бабо, не треба пса! То фарбований лис!

— Господи! — перелякалась бабця і притулила руку до чола онука. — Та в тебе, дитино, гарячка!

Лялечка вирвався:

— Бабо, він вкрав фарбу, щоб перемалюватись!

Дід стис кулаки й грізно мовив:

Ану, признайся, що ти розлив фарбу і сховав, щоб дідо не видів!

— Неправда! То лис!

— Не муч дитину! Малий заслаб, — розгнівалась бабця. — Ходи, Олежку, до хати! Той лис більше не прийде. Дідо купить рушницю і його вб'є!

— Не треба вбивати! — заголосив хлопчик. — Хай приходить! Бабо, скажи, щоб дідо не купував рушницю!

— Добре, добре... На другий раз не кричи, а тихенько поклич діда — він його зловить. Ходімо, я тобі чаю гарячого дам.

Бабця взяла Лялечку на руки й понесла до хати.

— Бабо, а Славко казав, що він лиса припилнує і вб'є з рогатки! То, певно, не той лис Мій лис хіба фарбу вкрав. Він хоче царем усіх звірів стати.

— Забиваєш дитині голову байками! — бурчав дід, йдучи позаду.

— А ти би спав менше та дитину пильнував!

— Бабо!

— Що, моє золото?

— А як лис перемалюється на зелено, то я його не побачу?

— Побачиш, побачиш... Боже мій, чого ти чекаєш? Клич сусідку, хай уроки зніме. Він тепер цілу ніч спати не буде...

Залишившись сам у темній кімнаті, Лялечка прошепотів:

— Узяв відерце в зуби і поніс.

Він ніяк не міг зрозуміти, навіщо такому гарному лисові малювати себе фарбою для паркану.

Розділ 9

у якому здогади Лялечки підтверджуються незаперечними фактами

Лис Мацько, безумовно, був найчарівнішим з лисів, які коли-небудь мешкали в цьому лісі. Тому ніхто досі не знає, чому йому забаглося викачатись у смердючій олійній фарбі. Злі язики подекували, нібито лис вирішив ухилитися від сплати чималенького штрафу. І що, мовляв, узимку він пофарбується на біло, щоб стати непомітним на снігу, і тільки восени, коли всі дерева пожовтіють, буде схожий мастю на звичайного лиса.

Бідолашний Мацько! Його, найхоробрішого в світі лиса, звинуватили у боягузтві. Того, хто відважно кидався у сільські курники, хто, врешті, почав малювати, а це вимагає ще більшої відваги та сили духу!

Що ж, і таке буває. Опускаються лапи, серце переповнене розчаруванням. Навіть жити не хочеться, такий світ похмурий і сірий. Однак щось не віриться-ся, аби так було завжди. Сонячний день, звісно, минає швидше, ніж дощовий. Та коли лис каже під хлюпання дощу: «Сонце все-таки зійде», — будьте певні, що так воно й буде. І жаби, передчуваючи ясну днину, увечері співатимуть на болоті радісних пісень.

...Мацько підійшов до води і, здмхнувши комарів, що роїлися над озерцем, напився. Вода була холодна, як лід. І хоч риби в ній було сила-силенна, він не мав такого знаряддя, як дід.

Лис відпровадив діда аж на узлісся. Скрадався так тихо, що жодна гілочка не хруснула під лапами. Лісник, навпаки, з усіх сил тупав ногами в кирзових чоботях, аж зайці повтікали на другий кінець лісу, тремтячи з переляку, як осикові листки.

На узліссі стояла хатинка, а біля неї — копичка сіна. Тим сіном лісник підгодовував узимку лісових мешканців, коли снігу випадало забагато. Діл увійшов до хатинки, і

невдовзі з комина піднявся сивий струмочок диму. До запаху диму домішався запах риби і ще якоїсь трави.

Невдовзі дід вийшов за хатини, тримаючи в руках горщик, закутаний білою шматиною. Знову запахло рибою, аж лисові засвербіло в носі. Лісник пошкунтильгав стежкою до села. У нього була своя стежка, а в лиса — своя, і обидві стежки зустрічались на містку через річку. Проте лис з дідом ніде не сходились, крім лісу. І обидва були з цього задоволені.

Та сьогодні Мацько відчував дивне бажання. Отак би йти та йти за дідом, вдихаючи запах риби, кирзових чобіт і тютюну, слухаючи лагідний голос старого.

Лис почув гудіння, що весь час наростало, ніби сунула ціла хмара джмелів. Він метнувся під шипшиновий кущ, з якого осипався пахучий цвіт, і припав до землі. Літак пролетів над ним низько-низько.

— Чого б то я швендяв тут і чужі сіті рвав! — проскрипів чийсь голос. Та хто ще сіті розставляє, крім Павука?

— Йой, вуйку, не гнівайтеся! — лагідно озвався Мацько. — Так гуділо, що я мало не оглух.

— Літак?

— Літак, та все одно страшно. Ще впаде...

— Хе-хе-хе! — засміявся Павук. — Та се рідко буває. За моєї пам'яті такого не траплялося. Слухай, тобі нічим не пахне?

— Рибою, — зізнався лис. — І димом.

— Та я не про те! Літак нічим не побризкав?

Лис принохався.

— Ні. А ви що, вуйку, нюху не маєте?

— Мав колись, та пропав. Добре, що сам залишився живий!

— Та що ви кажете?!

Лису дуже кортіло з кимось побалакати. Павука він трохи побоювався: той мав до біса очей, і від нього нічого не можна було втаїти. Ще й мав звичку вішати співрозмовнику липку павутину на вуха і хвіст.

— Гербіциди кляті, бодай їм добра не було, з літака сиплять нам на погибель. Нащо їм ті гербіциди, не знаєш?

— Ні, вуйку.

— Я теж не знаю, на яку звірину їх сиплють. Як нанюхався, то вже нічого не внюхаю.

Раніше мушка була, як мушка, а тепер котру не вловлю, гербіцидом відгонить. Тьху! Якби те знав, то павуком не з'являвся б на світ! — зітхнув він, снуючи туди-сюди.

— Ой, вуйку, я так само волів би не бути лисом!

— А ким же тоді?

— Ким завгодно. Може, людиною, а може, кущиком зеленим, таким, як оце ми під ним сидимо. Нікому до нього нема діла: росте собі, цвіте...

— Як то нема нікому? А мені? — образився Павук. — Це, можна сказати, моя батьківщина.

«Ну, якби я був кущиком, то жоден павук не посмів би мене своїми сітями обсновувати!»

— подумав лис, дивлячись, як Павук нахабно плете сіть довкола його хвоста, чіпляючи до навислої гіллячки.

— А добре було б, якби я людиною був? Усі б мене боялись...

— Ти що, здурів? Ті люди більше нас бояться, ніж ми їх!

— Як це, вуйку?

— Парканами, стінами від нас відгородились, рушніці позавадили, гербіциди сиплять. Усе тікають, тікають від нас. Бігають, мов навіжені. Я чого до лісу втік? Спокій. Ніхто мій куц мітлою не вимітає, не мие, не вишкрібає. Сидиш собі, снуєш павутину, їси... Нікуди не варто поспішати. Усе, що треба, само до тебе приповзає і прилітає.

— О-ох! — зітхнув лис.

— Що таке?

— Я би вік отак сидів на сонячній галявині!

— Ну, це вже як кому. Мені більше в затінку подобається.

— Мабуть, краще бути кущиком, — вирішив лис.

— То ставай!

— Як ставай?

— Як хочеш, ставай. Кажі всім, що ти куц. Диви, й повірять...

— Не повірять! Як не повірили, що я художник, то не повірять і в куца.

— Е-е, помиляєшся! Художник не кожному вгодить, а під кущиком кожен прихисток знайде.

— Які ви, вуйку, мудрі! — захоплено мовив лис. — Мені б ваш розум..

— То ставай павуком. Мух і на тебе вистачить. Якби не мотався так, то, може, й порозумнішав...

— Правда ваша. Але мені краще кущиком. Я би вже з місця не зрушився, тільки б щось їсти роздобув.

— Е ні, як вже куц, то з місця не руш! — заперечив Павук. — Слухай, у тебе ж листя не по сезону!

— Яке листя? — не второпав Мацько.

— Шерсть, себто. Вона в тебе по-осінньому жовта.

— Руда.

— Один дідько, руде чи жовте. Лис не може бути зеленим, а для кущика влітку зелена барва якраз годиться. Ти б перемалювався, чи що...

— Я перемалююся так, що стану найсправжнісіньким куццем у лісі! Мені що! Я ж все-таки художник., — закричав лис, аж павутина порвалася.

— Ой, вуйку, вибачте!

— Нічого, нічого... То так за звичкою. Я вже поснідав і пообідав. Бувай здоров, куцику! *

— Бувайте, вуйку. Дякую! — шанобливо попрощався лис і, забувши, що він відтепер куц, жваво вистрибнув на стежку.

Розділ 10

у якому розпочинається полювання на лиса

Сонце вже помаленьку заходило, кидаючи останні щедрі промені на верхівки вишень. Лялечка нікому не признавався, що чекає на лиса. Сидів у садку на стільчику і був переконаний, що лис, коли перемалюється, обов'язково прийде показатись. Дід і досі шукає відерце з фарбою. Лис, напевно, принесе й відерце. Ой, швидше б!

Коли він розповів Славкові про лиса, той спочатку теж не повірив. Сказав: «Не бреші!» А в самого аж очі загорілись. Потім Славко сказав: «Якби знав, то дав би тобі рогатку!» Хитрий який! Лис би втік і більше не прийшов.

— Малий!

Лялечка підняв голову.

— Хочеш на ровері покататися?

То був Роман, Славків старший брат. Він ходив уже до сьомого класу.

— Ага, хочу.

— Сідай! Я нині добрий.

— А де Славко?

— Удома. Так дістав від баби, що сісти не може. Цікаво, нащо він усі шнури, що вона лахи вішала, повідтинав?

— Я нічого не знаю! — здивувався Лялечка і подумав:

«Диви, який хитрий! Без мене хоче лиса зловити». Й у нього вирвалося:

— Та не зловить він його!

— Кого?

— Лиса.

— О, — засміявся Роман, — а кажеш, що нічого не знаєш! Ну, то куди поїдемо?

— До лісу.

— До лісу вже пізно! А от до річки, прошу дуже!

Він посадовив Лялечку на раму велосипеда і, міцно тримаючись за кермо, обоє помчали вулицею. Вітер геть розкуйовдив кучері Лялечки. Хлопець майже нічого не бачив. Коли колеса насакували на камінь, серце у нього завмирало. Лялечку ніхто ніколи не катав на велосипеді. У них його не було, і мама не вміла їздити. Тато, напевно, уміє їздити. Але він поїхав далеко-далеко. Мама раз на місяць брала від нього гроші на пошті. То були не просто гроші, — аліменти. Мама гнівалася, що їх мало, однак для хлопця ті аліменти були цілим багатством.

Вони підїхали до річки й зупинилися коло містка. Роман зсадив Лялечку на землю, і той перевів подих. Як тут було гарно! Прозора вода дзюрчала між камінцями, де-не-де мигтіли малюсінські рибки. Лялечка спробував, чи вода тепла.

— Гей, не лізь до води! Намокнеш, хто буде за тебе відповідати? — закричав Роман.

Лялечка слухняно відсмикнув руку. Коли він обернувся, то побачив, як Роман, присівши навпочіпки, курить цигарку, раз у раз позираючи, аби хтось не надійшов.

— Ти теж дивися, аби когось чорти не наднесли...

Лялечка захоплено дивився, як у того з рота і носа виходить дим

— А ти вухами вмієш дим випускати? — спитав він.

— Що, я клоун? — образився Роман. — Ану розкажуй, що ви за лиса збираєтесь ловити!

Лялечка мовчав.

— Не бійся, нікому не скажу! Щось таке Славко мов, ніби лис у вас відро з фарбою вкрав. Цирк на дроті! Може, лис тобі сказав, нащо йому відро?

— Ні, — буркнув Лялечка сердито, — мені він нічого не казав.

Роман реготав, може, з хвилину, а потім очі в нього стали страшними й круглими:

— Я тебе навчу, як на лиса полювати. Значить, так: береш мішок і сокиру, та йдеш до лісу. Знаходиш лисячу нору, розкладаєш вогонь, щоб дим тягнуло в нору...

Роман випустив з рота цілу хмару диму й закашлявся. Лялечка хотів затулити вуха, аби не чути страшних слів, але знав, що це не сподобається Романові.

— Так от... Як лис не буде мати чим дихати, то мусить вилізти з нори. От він вискакує з нори, а ти наставляєш мішок, і як він туди вскочить, сокирою по голові — цюк!

Лялечка опустил очі, а потім випалив:

— А як лиса в норі не буде?

Хвилину Роман думав, а потім загасив цигарку й засміявся:

— Не бійся, не вб'ю твого лиса! Я пожартував. Поїхали назад! Тільки не скажи, що я кутив, бо будеш бідний, небоже!

— Угу.

Лялечка не хотів іти спати. Він ще сподівався, що лис з'явиться сьогодні. Вже майже стемніло, а він і далі вибігав надвір, вслухаючись, як вітер шелестить вишневим листям.

— Ти підеш спати чи ні?! — розсердився дід. Він у цей час завжди дивився телевізор, а Лялечка своїм рипанням заважав йому зосередитись на новинах. Баба розмовляла з сусідкою і не мала часу вкласти онука спати.

Хлопець сховався у кімнаті, не засвічуючи світла.

— Лисе, лисе! — тихенько покликав він. — Киць-киць?

Як же кличуть лисів? Котів кличуть «киць-киць», псів — «цу-цу-цу», курей — «тю-тю-тю».

— Лисе, лисе! — кружляв Лялечка посеред кімнати.

У кутку щось важко зітхнуло, аж задеренчали шибки.

— А то що таке? — сплеснула руками бабця, увійшовши до кімнати і засвітивши світло.

На підлозі яскраво вирізнялось кілька зелених слідів.

— Хто сюди пса привів?! Хто пса привів, я питаю?!

Зазирнув дід і теж закричав:

— Ви тут усі подуріли! Який пес, як то кіт! Дайте мені нарешті відпочити!

— То лис, — тихенько сказав Лялечка, і він єдиний мав рацію.

Розділ 11

про те, як погано бути лисим лисом, а ще гірше — фарбованим

Справді, то був лис. Але який нещасний! Усі вже спали, тільки Лялечка не спав. Місяць світив такий круглий, великий, що було видно як удень.

Лис сидів на кріслі, на простеленій газеті, звисивши свого жахливого хвоста, геть злиплого від фарби, і тихим смутним голосом розповідав:

— Сьогодні я помітив, що шерсть почала вилазити, і так перелякався. Я не хочу бути лисим лисом!

Лялечка пирснув — надто вже смішно звучало «лисий лис». Мацько образився:

— І тобі смішно? Інші теж сміялися. Тільки їжак Грицько сказав, що я найсправжнісінький куц, тільки смерджу фарбою. Думаєш, хоч одна пташка на мене сіла? Нічого подібного.

На пеньки сідали, а від мене тікали, як від опудала. А свербить як!

Лис щосили чухав себе лапою і ніяк не міг спинитися. Лялечці ще більше стало його шкода, але пізно було щось діяти.

— Якби я знав, що то погана фарба, то сказав би тобі.

— Якби ти знав! — обурився лис. — Люди все мусять знати! Понавигадували різної гидоти. Що буде, як я весь облізу? А, може, помру?

— Ой, не вмирай, лисе, я тебе прошу! — заламав Лялечка руки. — Викличмо лікаря!

— Ото придумав! Свят-свят! Ні, малий, у нас, звірів, один лік: травичку яку з'їсти і в норі відлежатися. Але яка травичка від цієї клятої фарби, невідомо. Нюх у мене пропав, смак теж. Воно б, може, куцикові не треба їсти, але куц із мене нікудишній. Скажи правду?

— Та... так... — розвів руками хлопець.

— Їсти в тебе чогось не знайдеться? — наважився спитати Мацько. — Я, крім малини, нічого в роті сьогодні не мав.

— Зараз пошукаю. А що би ти їв?

— Що-небудзь.

— Почекай.

Лялечка зліз із ліжка й тихенько прокрався до дверей. Найважче було відчинити їх так, щоб не дуже рипіли. У другій кімнаті спали дід з бабою. Дід так хропів, аж шибки дзеленчали. Холонучи від страху, Лялечка перебіг кімнату й опинився в коридорі. Там було темно, і він ледь не впав у відро з водою. Зате в кухні світив місяць. Хлопець узяв кусень хліба, горня з маслом і прихопив огірок.

Лялечку трохи здивувало, що лис спочатку з'їв масло, потім хліб, і зміг подужати лише половину огірка.

— Хороший ти. Як тебе звати?

— Олег.

— Хороший ти, кажу, Олеже. Поїв, аж на душі полегшало.

— А тебе, лисе, як звати? Лис?

— Мацьком мене звати.

Лис позіхнув, а за ним і Лялечка.

— Ти не знаєш. Чому це, як поїси, зразу на сон хилить і страх пропадає?

— Не знаю, лисику. Розкажи щось про себе?

— Потім. То нічого, як я у вас в стайні на горищі переночую. Надворі вітер, ліньки пертися до лісу.

— Як ти туди вилізеш?

— Через віконце і по драбині, звичайно. Думаєш, лиси не вміють по драбині лазити? Лиси все вміють! Ну, то як?

— Ой, лисику, залишайся в нас назовсім!

— Ну, що ти! Передрімаю та й піду на світанку. Добре, що в тебе пса нема. А ти подумай, чим оту кляту фарбу вивести...

— Я діда спитаю.

— Спитай. Тільки про мене ні-ні!

— Ні-ні!

— Знаєш, коли на душі кепсько стане, так кепсько, хоч скавули, я собі скажу: «Сонце все-таки зійде!» І одразу краще стає.

— «Сонце все-таки зійде!» — повторив хлопець.

— Ну, бувай!

— Бувай, лисику! Приходь!

Лис стрибнув у вікно і зник. Лялечка хотів подивитись йому вслід, але голова його сама по собі впала на подушку, й він міцно заснув.

А Мацько, зарившись у соломку, довго вслухався у незвичні для нього звуки, і очі його лагідно блищали в нічній темряві.

Розділ 12

де Мацько знайомиться з котом, поволі перетворюється знов на лиса

Прокинувшись, лис із жахом усвідомив, ідо проспав, таким чином, опинившись у пастці. Спочатку защебетали пташки. Лисові спросоння здалося, що він у себе в лісі. Потім закукурікав півень, і це нагадало Мацьку, що він винен Вовку тридцять курей. «Що б ото курям в лісі робити?» — здивувався він. Та тут закувікала свиня... Мацько розплющив очі. Леле! Він на горищі. Зовсім близько він почув людський голос «Тю-тю-тю!» І увесь затрясся. Оце так пригода! Варто комусь піднятися по драбині — і йому кінець. Ціле село

збіжиться з рушницями. Лис гарячково зарився у соломі і раптом відчув, що його лапи торкнулося щось волохате і тепле. Він смикнувся, а те волохате замуркотіло й притулилося до лиса. Мацько знову відсунувся, а волохата істота чхнула й почала продиратися крізь соломі.

Лис побачив круглі величезні очі, що здивовано витріщилися на нього. Істота з такими очиськами не могла бути малою.

— Няв! — сказало волохате й висунуло голову, що виявилася зовсім невеликою. Аж тепер Мацько здогадався, хто перед ним.

— Няв! — сказало кошеня. — Я думав, що то кожух. Де ти так вимазався?

— Мовчи! — затремтів лис. — Не видавай мене! Хлопчик обіцяв спитати діда, як позбутися фарби. Я на нього чекаю...

— Хлопчик? — пирхнуло кошеня. — Ну-ну... Я б не покладався на того жахливого малого.

— Справді? Але ж він обіцяв... — і лис витяг з соломі свого важкого, обліпленого фарбою, хвоста.

— Ого! Я теж якимось заліз у фарбу.

— І що ти зробив?

— Та я трішечки. Вона потім сама злізла.

— А-а, — протягнув лис. — а я увесь заляпався.

— А ти хто такий? Я щось такого звіра не бачив. Ти часом не пес?

Очі в кошеняти спалахнули зеленим світлом, а хвіст став пухнастим, як у білки.

— Пес?! Боронь боже!

Лис знову затрясся.

— Якщо ти не пес, то можеш тут залишатись. Мені не шкода. Але хто ти тоді?

— Кущик. А до того був лисом.

— Кущик? — витріщилось кошеня. — Щось не схожий...

— Мені Павук казав, що досить переконати, що ти куш, і всі повірять. Зрештою, я зелений, хіба не бачиш?

— Та бачу, але що з того. У господаря є зелений светр, але ж він не куш.

— У господаря? О боже! Я пропав!

— Та не бійся, він любить поспати. Найстрашніший його внук, хлопець отой. Доки його не було, я жив спокійно. Спав на канані, їв регулярно, бавився... А тепер через того малого мене женуть з хати. Бояться, щоб він від мене не заразився глистами чи ще чимось.

Кошеня ображено пирхнуло й почало вилизувати біленьку лапку.

— Ну, мені час снідати.

— А що ти будеш снідати? — спитав лис.

— Те, що завжди. Молоко і, може, винявчу шматок ковбаски.

Лис важко зітхнув.

— А миші тут на горищі є?

— Ти що, здурів? Які тут можуть бути миші? Я тут відпочиваю, і вони це знають. Та й рано мені ще мишей ловити. Ще напрацююся за нещасну миску молока й грудку вчорашньої картоплі!

Кошеня зграбно стрибнуло на край драбини й заглянуло вниз.

— Коли хочеш мишей, то їх тут повно. Ось бачу... Одна, друга... З десяток набереться.

Лови, скільки душа забажає! Чао!

— Чао, — відповів лис, і кошеня зникло.

— Миші, — зітхнув він. — Як би їх сюди заманити?

День тільки-но почався. Небезпечний день, під дахом найбільшого і найбезжальнішого ворога лісових звірів. Як добре було у лісі! А тепер через ту клятву Сороку йому життя нема. Курей треба ловити. Усе, зловить він тих курей, і ноги його більше тут не буде. Нехай хлопець Олег приходить до лісу. Він йому все покаже. Скільки там цікавого! А на галявині, його сонячній галявині!

Лис тихенько заскімлив. Згадав усі свої погризені мишами картини, і ті видалися йому такими гарними. Як жаль, що він не встиг намалювати своєї улюбленої галявини, не передав подиху вітерцю, тремтливої роси на квітах і травах, мінливих барв хмаринок... Ризикував життям, ніби не можна було обійтись без курей. А тепер мусить сидіти на горищі, здригатися від кожного шелесту та чекати, доки люди зроблять на нього облаву! І лис пробурмотів, зіщулившись в найдальшому кутку:

— Сонце все-таки зійде!

— Лисику! Лисику! — почувся знизу голос хлопчика. — Лисику, ти ще тут? Не бійся, то я! Мацько обережно підповз до драбини.

— Я тут.

— Ой, лисику, як добре, що ти тут! Злізай до мене

— Ти що?! Аби мене побачили?! Краще ти сюди лізь...

— Я не вмію. Мені не дозволяють лазити на горище.

— Що тут вміти! Ставай на драбину і допомагай собі передніми лапами.

— В мене руки, лисику, — захихотів малий.

— Хай будуть руки.

— Ой, лисику, який ти зелений! Слухай, дід витирав ту підлогу, де ти наслідив, аце... аце... Він так гарно пахне. Помажешся — фарба злізе.

— Давай сюди! — зрадів лис.

— Я боюся лізти! Ще впаду...

— Не впадеш, — нетерпляче закрутився Мацько. Роби, що я кажу. Стань задніми лапами на нижній щабель. А передніми — на вищий. Передні лапи — то руки, не переплутай... Ось так. А тепер одну лапу постав вище, а потім другу. Тримайся передніми лапами. Ну, ще раз, і ще раз... Зовсім небагато лишилось. Молодець!

Коли вони сіли поруч, Мацько одразу приступив до справи:

— А тепер маж мене своїм аце-аце.

— Ацетоном! — згадав Лялечка.

— Ага.

Хлопчик відкоркував пляшечку.

— А не мало буде? — засумнівався лис.

— Я ще принесу.

— То маж

Хлопчик полив на ганчірочку ацетону і взявся терти лисові спину. Ганчірка зразу позеленіла.

— О, диви, пускає!

— Три, прошу тебе!

— У мене вже руки зелені. А твоя шерсть чистою стає.

— Ой, пече! — зойкнув лис.

— Якби ацетону було багато, ти б у ньому скупався. У мене вже руки болять. Я перепочину трошки...

— Перепочинь, — змилювався лис.

— Лисику, мене нині дуже сварили за масло. Я сказав, що був голодний і зїа

— Правильно сказав! — похвалив його Мацько.

— Але ж я збрехав, лисику! То ти зїв. Моя ліама дуже не любить, коли я брешу.

— Справді, — задумався лис. — От біда! Я, наприклад, не знаю, як повинно бути. Коли правду кажуть, мені не вірять, а коли збрешу — всі вірять. От я Сороку... теє... загриз. Прикинувся мертвим, а вона повірила і дзьобнула мене у ніс... Може, у вас, людей, не так...

— Так, лисику, так! — зізнався Лялечка. — Щоб я їв або спав удень, баба з дідом усього наобіцяють. Що до лісу підемо, на річку... Але бачу, що нікуди вони зі лшою не підуть.

— Не журися! сказав лис. — Виростеш, будеш сам усюди ходити. І якби ти не збрехав, знаєш, що зі мною було б?

— Що? — здригнувся Лялечка, завмираючи від страху.

— Ну, розумієш, як це полюють на лисів...

— Не розказуй, лисику!

— Добре.

Вони трохи помовчали, а тоді Лялечка спитав:

— Лисику, а скільки тобі років?

— Маєш на увазі, скільки зим? Бо я взимку народився. Либонь, чотири. Я вже дорослий.

— А я навесні народився. Мені п'ять років.

— П'ять весен, значить...

— Усі кажуть, що я малий. Чому, лисику?

— Звірі раніше дорослішають. Ти вже відпочив?

— Трошки.

І хлопчик знову заходився терти шерсть лиса ганчіркою.

— Дідо каже, що то я сховав відро з фарбою. А я ж правду сказав...

— Ой, пече!

— Потерпи, лисику, будь розумний! Коли я тебе вперше побачив, ти такий гарний був! Золотий! Я навіть хотів тебе намалювати, але не вийшло. Лисику, а ти справді вмієш малювати?

— Я ж казав...

— Намалюй мені себе, лисику! Я повезу картину до міста і повішу в себе у кімнаті.

— Я вже не малюю, — сумно зітхнув Мацько. — Через ті картини стільки лиха набрався, хай йому біс! Але для тебе колись намалюю картину.

— Чесне слово?

— Чесне.

— Лисику, ацетон вже закінчився. Я потім ще принесу. Ти посидь, почекай...

— А ти мишку мені однееньку не зловиш? — жалібно глянув на нього лис.

— Я не вмю. Ти що, їсти хочеш?

— Ага.

— То я тобі принесу щось поїсти.

Провалюючись у соломі, Лялечка побрів до драбини. Глянувши вниз, він вигукнув:

— Ой, не злізу!

— Та це зовсім легко. Не дивися вниз і намацуй задніми лапами щаблі.

— Боюся!

— А ти уяви, що коли не злізеш, то ніхто тебе не зніме.

— А баба?

— Уяви, що баба пішла ловити рибу!

— Ха-ха! А дідо?

— А ти уяви, що дідо поїхав на море!

— То що, я зовсім-зовсім сам? — перелякався Лялечка.

— Ага.

— А ти?

— А ти уяви, що я зараз у лісі, лежу на своїй сонячній галявині!

Нічого було робити Лялечці, й він помаленьку зліз сам. І радо заплескав у долоні:

— Ура, лисику, я вже вмю лазити по драбині!

— Тихше, тихше, — зупинив його Мацько.

— Ти пам'ятаєш, що про мене нікому ні-ні?

— Ні-ні!..

Розділ 13

який ми пропускаємо

Розділ 14

у якому новини знаходять Мацька на сільському горищі

Минуло кілька днів. Про що тільки не говорли Мацько й Лялечка. І про ліс, і про дитячий садок, про те, якими суворими бувають міліціонери до неслухняних дітей, про те, як, напевно, гарно купатися в морі, і про те, що у селі побільшало собак, і що Мацько не думав, що в село можна приходити просто в гості до Лялечки, і про те, як нелегко Добувати їжу, і що дідо вже цікавився, чого Лялечка так часто бігає до стайщ і про те, що бабця написала мамі листа, і про те, що якби лисові ще трохи ацетону, він би не заважав нікому, і про те, що він зовсім не заважає, і Лялька дуже радий мати такого товариша... Але стоп!

Спливло ще два дні, а Мацько надійно отаборився на горищі. їв, бесідував з Лялечкою, спав... Ні, його мучило сумління, що він зловживає гостинністю хлопчика, але ще більше лис соромився з'явитися в лісі після такої ганьби. Як це йому спало на думку стати кущиком — він волів, щоб про це ніхто йому не нагадував. Та ще той штраф! Звісно, Мацько не збирався посягати на курей бабусі хлопця. Проте й полювати для того, щоб вмилюстити Вовка та його ненаситну родину, йому страх як не хотілось. Не лежала душа, як то кажуть.

Стараннями Лялечки фарба потроху облазила, і наближався той час, коли Мацько постане перед приятелем у всій красі: вогненно-рудий, з білою латкою на грудях і пухнастим хвостом з кінчиком, наче вмоченим у солодку сметанку. Він чувся загалом безпечно на тому горищі, куди ніхто не заглядав. Якщо Лялечка деколи й заводив розмову про важке лисяче життя з дідом і бабою, ніхто на це уваги не звертав. Аби лиш він не мав при цьому гарячки. На щастя, Лялечка мав чудовий апетит та цілими днями чомно бавився. І Мацько мав ще кращий апетит завдяки регулярному триразовому здоровому харчуванню.

Одного разу хлопчик приніс лисові папір і олівці, щоб той щось намалював, і дуже сміявся, коли Мацько взяв олівець у зуби. На лисовому малюнку ліс вийшов мовчазний, нерухомий і порожній.

— Це тому, що ліс без мене, — зауважив, зітхнувши Мацько. — Ліс без лиса не ліс.

— Але ж там є інші лиси! — здивувався Лялечка. — Може, вони скучили за тобою. Моя

мама теж за мною скучила. Вона лист написала.

— Еге ж, — пробурмотів лис, і спохмурнів на виду.

Дід збирався косити й покликав Лялечку. Мацька це засмутило, бо хлопець побіг охоче. Час спливав поволі. Лис глибше зарився у соломку, але сон ніяк не приходив. З горища він чув різні звуки, до яких уже встиг звикнути. Чув дзвінкий сміх Лялечки і ще якісь дитячі голоси. Якби він не був зараз серед людей, то, напевно, задзявкотів би тихенько. Внизу хрюкало поросля, а кури вмошувалися на сідалі. Їм можна було виявляти свої почуття, бо то був їхній дім. Але лис міг видзявкати собі велику-велику халепу.

Мацько чи спав, чи тільки йому здавалося, ніби він спить. Надворі вже споночило, падав дощ, і вже хтозна-коли малий прибігав сказати йому «На добраніч, лисику!» Як раптом він почув внизу шарудіння й тихий голос:

— Мацьку, агов, ти тут?

Лис одразу впізнав їжак і одним стрибком опинився коло драбини:

— Тут я, Грицю, тут!

— Слава богу, що ти тут! — обізвався їжак з темряви. — Ану, злізай, побалакати треба!

Лис покірно зліз з горища і шмигнув у той куток, де не було ні поросляти, ні курей. Не встиг і рота розкрити, як Грицько напосівся на нього:

— Ну, всього я сподівався від тебе, тільки не цього! Покинути наш ліс і жити на стайні!

Тебе ще не примушували за м'ячем бігати й через мотузку стрибати.

— Ні, а що? — похолов лис.

— Ти звідки? З лісу чи цирку? Ти лис чи... — Грицько загнувся, бо не знайшов належного слова.

— Чого ти до мене причепився? — скипів Мацько. — Тихо, бо всіх розбудиш. Лис я, хто ж іще! Можеш помацати, бо тут нічого не видно. Ну, побув я кущиком, то й що? Ніхто не повірив. Але я тепер знову лис. Фарба майже облізла.

— Не прикидайся дурником, Мацьку! Зверху ти, може, й лис, але душа в тебе не лисяча. А совісті й краплини нема...

— Що ти мені про совість говориш! До чого тут совість?

— Проміняв ти вільне лисяче життя на недоїдки, ліс — на стайню. А я так переживав! Думав, що тебе спіймали, що ти здуру дав себе впіймати. Пішов дізнаватися і дізнався... Кошеня тут одне зустрів, і воно мені сказало, де ти...

— Грицю, — важко зітхнув лис. — Як я міг після тих знущань і глузувань жити в лісі?

Якби не та клята фарба, то ще б терпів. А то боявся, що вся шерсть вилізе...

— Аби душа була чиста! — буркнув їжак, але вже лагідніше.

— Нічого ти, Грицю, не розумієш. Хутро для лиса — справа честі. От, приміром, як для тебе колючки...

— Ти мої колючки не чіпай! Я ними від ворогів захищаюсь!

— Добре, добре, — примирливо забурмотів лис, пригадавши, що чимало лисів якраз і належать до ворогів їжачого племені. Що з того, що він не такий? Усі вважають лисів дуже хитрими. Але хитрий не завжди означає «підступний».

— Знаєш, Грицю, мені, коли хочеш знати, кожної ночі наш ліс сниться. Особливо сонячна галявина.

— Міг би вже давно там бути...

— Страшно чогось мені. До лісу так далеко.

— То мені недалеко, — обурився їжак. — То я можу!

— Ну, годі тобі! Ти маленький, сіренький, тебе в траві не помітиш. Та й ніхто не скаже, що

ти курку хочеш вкрасти. Побачать — молока наллють. Ти чув коли-небудь, щоб лиса мисочкою молока зустрічали?

— Послухай мене, Мацьку. Я за тобою прийшов. Удвох веселіше буде вертатись. І дощ усі наші сліди змиє.

Лис озирнувся на горище. Звідти несло теплим солом'яним духом.

— Ти мені на горище не позирай! Скінчилось твоє гостювання. Я маю гарну новину для тебе. Були у нас позавчора вибори, і старого Вовка скинули. Тепер у нас головою молоденький Вовчик, той, що театр хотів організувати, але йому не дозволяли. А по-друге, Вовчик вирішив влаштувати Свято Лісу. Змагання різні, карнавал, концерт. І конкурс на кращу завісу для театру...

Їжак кахикнув і замовк.

— Ну? Розкажуй, чого ти замовк? — нетерпляче закрутився лис.

— Та, кажу, конкурс на кращу завісу. Можна її намалювати, або сплести, або ще щось придумати. Кажу, брате, нині лісу не впізнати! Усі тільки про свято й говорять. Ну, то як, підеш зі ліною чи тут будеш боки відлежувати?

— Ой, Грицю, та я б тебе обняв за таку новину, якби не твої колючки! Побігли мерщій!

— Чого маємо бігти? — забурчав Грицько. — Підемо помаленьку. До ранку ще далеко.

І коли вони вже виходили, їжак смачно плямкнув:

— Ну й мишви тут у тебе, брате! Може, перекусимо на дорогу?

— Що ти, що ти?! — перелякався Мацько. — Ходімо! Мені зараз жодна миша в горло не полізе!

— Мокро тут щось... ще втопимося в калюжі! — злукавив їжак.

— А ми їх обійдемо, Грицю. Тільки хутчіше...

Десь спросоння гавкнув пес, і обоє швиденько пірнули в темряву.

Розділ 15

де й Лялечка має клопоти

Звісно, Лялечка трохи засмутився, не побачивши вранці лиса на горищі. Але не так, щоб дуже. Бо ж схованку лиса могли будь-коли виявити, і він не зумів би його захистити. Лялечці було ж всього п'ять років. І ніхто б його не послухав. Але він був би страшенно радий зустрітися з лисом у нього вдома, на сонячній галявині.

Бабця написала мамі, що дитина весь час говорить про якогось лиса, який вкрав у них відро з фарбою і ніби малює картини. Питала, що робити. Мама відписала, що з малим уже щось було подібне в'три роки, коли він уявив себе автомобілем, і що це минеться.

Дідо купив Лялечці велосипед, або ровер, як казали в селі, й хлопець цілими днями їздив подвір'ям. Славко ходив тепер на підготовку до школи, а Михаськові баба не дозволяла сідати на ровер Лялечки, хай йому теж куплять. Ровер гроші коштує.

Якщо не було баби і дідо спав, Лялечка давав Михаськові покататись. То був дуже гарний велосипед, на двох колесах, зі справжньою фарою. І досить довго хлопець був чемним, дотримуючи слова, даного дідові. Та їздити самим подвір'ям було нудно. Одного дня Лялечка відчинив фіртку. Вона вела на стежку, якою всі їздили на роверах, часом на мотоциклах і зовсім рідко автомашинами. Але того дня Лялечка залишився чемним. Проте наступного ровер покотився сам, наче хотів подивитися, де ж закінчується стежка. Вона все спускалася вниз, і врешті хлопець заїхав так далеко, що дід з бабою почали його шукати. А коли знайшли, дід почав кричати, а баба — затуляти собою онука.

Тут Лялечка сам розсердився і теж закричав:

— Не треба мені вашого ровера! Я втечу до лісу і буду жити на сонячній галявині.

Чекатиму, доки сонце все-таки зійде!

Він кинув ровер на землю і втік. Правда, недалеко, бо дід встиг його наздогнати. Додому йшли усі посварені: попереду Лялечка, за ним баба, а позаду дід ніс під пахвою велосипед.

Після обіду Лялечка сам пішов спати. Він не спав, а думав, як добре в лісі. Там його ніхто не знайде. Він наловив би для Мацька риби в лісовому озерці...

Нарешті в хаті стало тихо. Дідо з бабою більше не сварились. Лялечці раптом захотілось, щоб мама приїхала вже. Вона теж деколи сердилась на нього, але недовго. У бабці, як він приїхав спочатку, теж був лагідний голос.

Лялечка почув, що надворі хтось тихо розмовляє. Може, мама приїхала? Вона ж писала, ніби дуже за ним скучила. Хлопчик зіскочив з ліжка і побіг надвір. Але побачив натомість бабцю і сусідку, які сиділи на лавці та розмовляли.

— А я думав, що то мама... — вирвалось у хлопчика.

Сусідка заусміхалась. Вона була молода і гарна.

— Скучив за мамою, маленький?

Лялечка засоромлено сховався за двері. Через хвилю знову виглянув:

— Бабо, де мій ровер?

Баба відмахнулась:

— Має бути за хатою.

— А дідо де?

— На поле пішов.

Лялечка вернувся з-за хати.

— Нема!

— Як то нема?! Я за хату ставила.

— Нема!!!

Баба неохоче підвелася й пішла за хату.

— Нема... Хіба вкрали! Старий мене з'їсть.

— Могли і вкрасти, — зауважила сусідка. — Треба пильнувати. Може, дівчак який вхопив. Підіть по сусідах...

— Та ніби діти нині не приходили.

— Ви могли й не видіти. У моєї Наталочки ляльку так вкрали. То я всіх сусідів обходила, але знайшла. Якби всі були такі чесні, як ми з вами! А то навіть не питають, звідки в їхньої дитини чуже. Ви йдіть пошвидше, аби не сховали...

— Олеже, ти дав Михаськові ровера?

— Ні.

— Може, й Михасько. Він все коло вашого Олежка крутиться...

— Бабо, Михасько не бере без дозволу!

— Не будь такий мудрий!

— Бабо, не йди! Михасько не брав ровера!

Але баба вже рушила з двору:

— Ми тобі не для того купили ровер, аби чркі діти на ньому їздили!

— Олежку, скажи, кому дав ровера! Я нікому не повім... — вкрадливо спитала сусідка.

— Кра-ба-ра-ба-жаба! — щосили заверещав Лялечка і, показавши язика, зник у хаті.

Розділ 16

про те, як нарешті сходить сонце

І ось настало Свято Лісу. Перед тим їжаки й мурашки, білочка і сойки, зрештою, кожен охочий, вигребли все сміття, яке понаносили в ліс люди: консервні бляшанки, пластикові пляшки, бите скло. Їм хотілось, аби в цей день ніщо не нагадувало їм про ватаги відпочивальників. У чистому домі жити веселіше й приємніше. На великій галявині споруджувалась сцена для концерту й обіцяної вистави... Саме над нею мала висіти завіса, яка найбільше сподобається лісовим мешканцям.

Вовчик дуже старався, адже він був молодий і хотів усе змінити. То ж уявіть, як раділи переминам звірі. Правда, довгожителька Ворона не дуже вірила, що усе раптом зміниться, та сказала: «Еге ж, хотіли як краще, а вийшло, як завжди». Вона ж пам'ятала, коли старий Вовк очолив лісову громаду. А перед тим Ведмідь. Чогось усі вважали, що найголовніший у лісі — той, хто найсильніший, кого найбільше бояться. А чому не наймудріший? Той, хто мудрий, він завжди ще й добрий.

Але так було заведено з давніх-давен. Сильні кривдили слабших. А мудрі сиділи на дереві й каркали. У людей теж, здебільшого, так заведено. Тільки незрозуміло, чи звірі навчилися таких порядків у людей, чи люди — у звірів.

Найбільше втішалась слабша половина лісу тим, що у Свято ніхто нікого не їстиме, і всі мирно сидітимуть поруч. Щоб ніхто не зомлів від голоду, зробили великі запаси ягід, грибів, горіхів.

Свято починалось увечері й мало тривати аж до ранку. Це, щоб ніхто- ніхто з людей, випадково опинившись в лісі, не побачив того, що там відбувається. Адже ліс був невеличкий і зовсім поруч від людей, через те звірі, мабуть, трохи нагадували людей, а люди — звірів. Цього не уникнути.

Та ось закінчилися усі приготування. День видався ясний, а увечері на небо висипались усі зірки, як яблука з перекинутого кошика. А що були занадто високо ці небесні яблучка, то звірам присвічували тисячі світлячків. Уся лісова громада зібралась на галявині: дрібнота спереду, більші — позаду. Жаби, миші, кроти, їжаки, білки, зайці, павуки, метелики, борсуки, кабанці, гадюки, вужі, ящірки, бджоли, джмелі, оси, олені, лисячі й вовчі зграї... А птаство вместилося на деревах. Усі вони сиділи тихо й поважно, як не сиділа б жодна людська дитина. Не штовхались, не дряпались, не кусались, не галасували й не смітили. Ви не повірите, але усе було саме так.

І ось на порожній сцені, прибраній найкращими лісовими квітами, з'явився молодий Вовчик, стрункий і спортивний. Стало ще тихіше.

Вовчик відкашлявся і почав урочисту промову. Від його гучного голосу дехто затремтів, хоча боятись не було чого.

— Ми, — сказав Вовчик, — живемо у складні часи. Люди наступають на звірів, сокири усе ближче підкрадаються до наших дерев, асфальтові дороги оточили наш ліс. У ньому все частіше спалахують багаття, які можуть знищити наш спільний дім. Тож ми повинні бути пильними й обережними...

Вовчик перевів дух і випалив:

— ...і дикими! Так, дикими, бо тільки дикий звір пильний і обережний. Подивіться, який наш ліс гарний, який наш ліс чудовий! Настав час замислитись над тим, що ми можемо зробити для нього...

Чудова була промова. Не завадило б і людям до неї прислухатись. Звірі можуть отруїтись тим, що принесуть до лісу люди. Звірі бояться вогню. Не можуть втекти від світла фар

автомобіля. Слухаючи цю промову, лісові мешканці ще більше злякались. Дехто з них взагалі не думав про те, що ліс може зникнути. А Вовчик все говорив і говорив, що йому наболіло на серці. Він був ще такий недосвідчений та романтичний. Насправді, звірі не можуть нічого вдіяти. Це люди їх захищають, і вони у своєму маленькому заповіднику цілком від них залежать. Але ж є на світі місця, де звірі справді дикі, де вони господарі. — Сильні звірі захистять слабших! — пообіцяв Вовчик, і це викликало в більших звірів захват, а в менших — тремтіння.

Ворона, яка все це чула, завовтузилась на гілляці, однак промовчала. Ще не було такого на світі, щоб сильні захищали слабших. Кожен мусить сам себе захищати, щоб його не з'їли. Ворона довго прожила на світі, і не лише в лісі. Узимку, коли була молодша, зимувала у місті. І теж не бачила, щоб там сильні захищали слабих, хоча місто вважають культурнішим, ніж ліс. Але вона знала, що досить їй каркнути хоч слівце, — з нею трапиться те, що з Сорокою. Тому й Ворону вважали мудрою.

Нарешті ця, не вельми приємна для декого, офіційна частина закінчилась, і Вовчик оголосив:

— А зараз ансамбль цвіркунів разом з оркестром під керуванням Шпачка виконає святкову симфонію. Після цього — конкурс на кращу завісу для нашого театру.

І полилась музика. Яка то була музика!

Навдивовижу злагоджено грали на скрипках цвіркуни. А пташиний оркестр гармонійно зливався з ансамблем в одну прекрасну мелодію, ніжну й сумовиту, мов осінь. Симфонія якраз і була про осінь, про те, як летять невідомо куди павуки на сріблястих павутинках, як порожньо стає в лісі, і замість птахів співає, падаючи, листя.

Та раптом промчав прудкий вітерець — і щедро сипнули жолудями дуби, і захиталась калина, скликаючи всіх пташат на червоні ягоди, дзвінко залускали білочки смачними горішками, і, як з води, повитикались гриби... Весело задзюрчав потік, підхоплюючи на льоту листки... Але він дзвенів усе тихіше й тихіше...

Музика скінчилась, тільки один цвіркун продовжував грати на скрипочці, забувши про все на світі.

Після такого зворушливого концерту почався огляд поданих на конкурс завіс. Першою показали завісу борсука Джуми. У лісів і вовків аж слина потекла. Однак настали інші часи. Принаймні так оголосив молодий Вовчик, новий голова лісової громади.

Другою показали завісу щурика Альцеста. Той не мав сумнівів щодо успіху. Численні родичі почали захоплено пищати. Зрештою, не їхня вина, що світ вони бачать сірим і чорним. Але не всі його таким бачать. А завіса для лісового театру мала сподобатися усім.

Та ось настав найвирішальніший момент у житті художника Мацька. Коли спустили його завісу, він зіщулився і заплющив очі.

На мить усі замовкли, втупившись очима в полотнище. Щоб намалювати таку велику картину, лис дозволив собі поцупити в селі простирадло, яке сушилося надворі.

Мистецтво, як то кажуть, потребує жертв. Із курокрада Мацько став простирадлокрадом. Але воно було того варте! Звичайно, ви вгадали, що лис намалював свою сонячну галявину, єдину в світі, про яку мріяв довгими зимовими вечорами, яку безперестанку згадував у розмовах з Лялечкою, на якій у хвилини розпачу вирішив стати зеленим кущиком.

...Над галявиною щойно зійшло сонце, і краплини роси ще блищали на скромних лісових квітах. Стара груша радісно підставляла листя під золоте проміння. А небо, таке, яке

буває лише влітку, сяяло ніжними барвами, і легкі хмарки летіли кудись в незбагненну далечину...

— Хто? Хто? — почувся захоплений шепіт.

Лісові мешканці ніби вперше угледіли галявину, повз яку часто пробігали, заклопотані справами. Їхній ліс справді прекрасний! Невже в ньому, крім грибів, ягід, горіхів і зручних нір, є ще така чарівна галявина, на якій можна просто так сидіти, тішитись життям і ні про що не думати? Одна річ, коли в цьому переконає Вовчик, а інша — переконатись на власні очі.

— Хто намалював, хто? — голосно загукали усі, крім, звичайно, Джуми і Альцеста.

Лис був водночас приголомшений і гордий.

— Уставай! — штовхнула його під бік сестричка Мінка, безпомилково знайшовши його у натовпі. — Покажись, який ти у нас художник! Хай бачать усі, що ти належиш до славного лисячого роду!

І лис змушений був встати й підійти до свого творіння. А звірі кричали:

— Ось він! Ось він! Мацько! Слава йому! Слава!

А лис стояв на підвищенні, скромно опутивши очі, найчарівніший і найвродливіший лис у цілому світі.

— Слава найкращому художнику лісу! — почув він голос Грицька. І втішився, бо їжак ніколи не брехав.

— Слава! Слава! — кричали павуки, олені, зайці, сойки, білочки, цвіркуни...

З юрби вийшла гарненька лисичка і повісила на шию переможцю вінок із соснового гілля. Від хвилювання лис затремтів. Серце закалатало, такою прекрасною видалась йому ця юна особа.

— Хто ти? Як тебе звати? — шепнув Мацько, але серед гамору лисичка не почула його. Лис провів її захопленим поглядом.

— Слава! Слава!

Не знати, скільки би тривав цей тріумф, якби не з'явився Вовчик. Він привітав переможця і оголосив, що зараз почнеться театральна вистава.

Мацько з вінком на шиї повернувся на своє місце. Лисяча родина, яка дотепер тільки картала та повчала, засипала його вітаннями. І він уже не пручався. Слава й загадкова юна красуня затуманили йому голову. Він не міг зосередитись на виставі, котра, безперечно, була дуже цікавою і повчальною. У ній розповідалось про браконьєра, якого обдурювали звірі, доки кінець кінцем не вигнали з лісу. Вовчик грав хитрого сміливого вовка. А Заєць — браконьєра. Правда, браконьєр вийшов з нього не дуже зухвалий і викликав навіть співчуття. Коли Вовчик закричав: «Подайте мені цього браконьєра! Я його зараз з'їм!», бідолаху ледве випхали на сцену, і той забув усі слова. За допомогою підказок Заєць, поклявшись перед усією чесною громадою більше не потикатись до лісу з рушницею, дременув зі сцени. Цієї ночі його ніхто не бачив і всі оплески дістались Вовчикові.

Але й на цьому не закінчилось свято. Після вистави розпочались різні змагання: серед білок — пошуки захованих горіхів, серед кабанчиків — перетягування канатів, і ще стільки всього, що й не перелічиш.

А саме Свято завершилось карнавалом. Усі, хто мав бажання, повдягали маски та костюми, тому Мацько марно шукав серед тигрів, скорпіонів, мавп, лісників і туристів красуню лисичку. Ніхто нікого не впізнавав, і було дуже весело. Тільки лис не подбав про костюм і був просто лисом. Але всім здавалось, що це хтось переодягнувся на лиса.

Отака була шалена ніч.

Урешті Мацько кинув свої пошуки і сів віддалік. Він ніяк не міг повірити у власне щастя: його визнали найкращим художником. І як то буває, він не мав з ким поділитись радістю. Тому все це більше нагадувало сон, ніж дійсність.

Розділ 17

де Лялечка зустрічається з лісником, і в них виявляються спільні знайомі

А що з Лялечкою? Йому й близько не було так весело, як лісовим мешканням. Виявилось, що дідо просто переховав ровер, і ніхто його не крав. До бідного Михаська даремно чіплялись. Баба ходила перепрошувати, трохи не плакала, але Михасько сказав, що більше ніколи до них не прийде, і теж плакав.

років з чотири має. Такі до людини ніколи близько не підійдуть. Розумні! А той сидить і так жалібно на мене дивиться, ніби пес, та хвостом метляє. Такий красний, як писанка! Дав я йому рибку. З'їв і не тікає. Я до нього обізвався — не тікає. Дав йому ще. А він так дивиться, ніби зараз щось скаже. Одне слово, мені аж мороз пішов поза плечима...

— Дідусю, то мій лис був! — закричав Лялечка. — Його Мацьком звати. Він картини малює.

Лісник витріщився на нього:

— Ти що, з ним говорив?

— Ага. Він у нас на горищі трохи жив. Я з ним кожного дня бачився. Він розповідав, як ви його рибою вгостили. Розумієте, він спочатку був лисом, а потім захотів стати кущиком і пофарбувався. Але фарба була погана, тому він знову захотів стати лисом...

— Ви тільки послушайте, що він меле! — сплеснула руками бабця. — Я вже не знаю, що з ним робити...

— Е, не кажіть, всяке на світі буває! — заперечив лісник. — І де твій Мацько зараз? На горищі?

— Ні, — похнюпився Лялечка. — Він давно пішов. Я поміг йому фарбу змити. А ви його в лісі не бачили?

— Та щось тепер ні... Ти думаєш, звірі на очі мені показуються? Часом хвіст майне, бува, в кущах затріщить...

— Де ж він подівся? — заламав руки Лялечка. — Він мені ще про їжача Грицька розповідав, про Джуму...

— Грицько, кажеш? Мої онуки торік їжача зловили в садку і Грицьком назвали. Він потім утік. От дивина!

— Що старе, що мале! — розсердилася баба. — Не морочте дитині голову дурницями!

Видите, що він вигадує, чи не видите? Олежку, йди надвір, побався!

— Не піду! — огризнувся Лялечка і ближче приступив до лісника, зазираючи йому в очі.

— Діду, а Роман казав, що він диму напустить у лисову нору.

— Хай спробує! Ти не бійся, я з ним побалакаю.

— Та я не боюся. Мій лис дуже мудрий.

— Я кому сказала? Йди надвір, подивися, чи люди хліб з магазину несуть.

— Йди, йди... А як лис знову прийде, скажи мені. Я би теж з ним поговорив.

— Добре, погодився Лялечка. — Тільки ви йому ніякої кривди не робіть.

— Чом би я мав йому кривду робити? То ж не простий лис, а художник. Ліпше послухай баби, бо й мені хліба треба.

Лялечка неохоче поплівся надвір. Сів на порозі дивитися, чи люди хліб несуть. Невдовзі

вийшов лісник.

— Дідусю, візьміть мене до лісу! — причепився до нього хлопець.

Той погладив його по голові:

— Та взяв би, але ти такого наговорив, що баба тебе не пустить... Може, колись її впросимо. А ти чого з дітьми не бавишся?

— Та... — скривився Лялечка, тужно позираючи на Михаськове подвір'я.

— Слухай, хлопче, хочу тебе про щось попросити. Як знову прийде лис, скажи, щоб до села часто не забігав. Бо люди дуже злі на нього. Нехай трохи стримається. — Добре?

— Добре, передам

Лице Лялечки проясніло й він потис простягнуту руку старого лісника.

Розділ 18

у якому трапляється неможливе

Лис з'явився вночі, коли всі, крім Лялечки, спали. Пошкрібся лапою в шибку, і хлопець йому відчинив. На небі світило стільки зірок, що було чудово видно Мацька.

— Який ти гарний! — вигукнув захоплено Лялечка.

Ні сліду зеленої фарби не залишилося на золотому хутрі лиса.

— Збирайся хутенько! — сказав Мацько. — підемо до лісу. Там зараз свято. Карнавал!

— Ой, лисику! — зрадів Лялечка. — Я знав, що ти прийдеш!

— Швидше! — попросив лис.

Лялечка похапцем вдягнув штанці, светрик і взувся в сандалики.

— А тепер лізь через вікно. Тут невисоко, стоїть лавка.

Не встиг Лялечка торкнутись землі, як лис майнув уперед, кличучи за собою:

— Ходи швидше! Я по дорозі тобі розповім, коли вийдемо за село.

Лис біг попереду, а Лялечка за ним. Деревки кидали тіні на стежку. Лялечка тремтів, — чи то від холоду, чи від страху. Вони довго скрадалися по вулиці. Мацько йшов попід плоти, а Лялечка намагався не виходити з тіні. Так вони дістались до річки, яка світлою смугою вирізнялась у темряві. Лис безпомильно знайшов місток, і Лялечка, хоча й боявся йти по хистких дошках, все-таки перейшов річку.

— Ху! — полегшено передихнув лис. — Тепер молена й розповісти.

І Мацько поділився своєю радістю.

— Ой, лисику, який ти молодець! — тішився Лялечка. — І я побачу твою картину?

— Еге ж. Тільки будь дуже обережний. На лісовому святі не повинно бути людей. Тому, якщо хтось поцікавиться, скажи, що ти лис, перебраний на людину. Нині все можна, бо це карнавал.

— А ти мене не залишиш? Я боюся, — зізнався Лялечка.

— Ні, але, про всяк випадок, кажи, що ти — лис. Домовились?

— Домовились. Я ще ніколи не був лисом. А як це бути лисом, Мацьку?

— Ти не лис, а людина. Тобто ти лис, але перебрався на людину. Але ти не лис. Тьху, геть заплутався! А ось уже ліс. Зараз ми вийдемо на галявину. Там зараз дуже весело! Вони пішли вузькою стежкою поміж дерев, які ставали все вищими й вищими, і невдовзі опинились на карнавалі.

Лялечка аж заплющив очі від яскравого світла, а коли розплющив, то став на місці, як вкопаний. Нічого подібного він не бачив. На величезній галявині, довкола якої світилось повно малесеньких ліхтариків, кружляли звірі в масках і чудернацьких костюмах. Звісно, у садку під Новий рік теж влаштовували карнавал довкола ялинки. Але тут було цікавіше

і... страшніше. Танцювали білки, зайці, вовки, тигри, мавпи, папуги, небачені звірі, а посередині стояв дикий кабанчик, одягнений в людську одіж. На галові у нього була біла бейсболка. Звірята кружляли й співали:

Ми не боїмось браконьєра,
Ми не боїмось браконьєра,
Ми не боїмось браконьєра,
Нехай він боїться нас!

Вони повторювали пісеньку то швидше, то повільніше.

— Ходи, потанцюємо! — нагадав про себе лис, і вони розірвали коло. Тепер Лялечка однією рукою тримав за лапку білку, що була насправді зайцем, а другою — Мацька, котрий був завжди сам собою, за винятком того прикрого випадку, коли перефарбувався на кущика. Лялечка теж заспівав:

Ми не боїмось браконьєра,
Ми не боїмось браконьєра,
Нехай він боїться нас!

І коли хлопчик зовсім перестав боятися лісу, звірів, темряви, Мацько помітив серед танцюючих юну лисичку і кинувся до неї.

— Куди ти? — закричав Лялечка.

І тут його вхопив за руку «Тигр». Хлопець марно озирався за лисом. Легковажний Мацько забув за нього.

— Де це ти такий кльовий костюм собі взяв? — спитав «Тигр». — Хто ти?

— Я — лис, — відповів навчений хлопець. — Тобто я людина, ні, я вдаю з себе людину. А насправді я лис. А ти що за один?

— Я — вовк, — відказав «Тигр». — Г-р-р!

— Вовк? — злякався Лялечка. — скажи. А вовки їдять лисів?

— Ха-ха! — зареготав вовк. — Ти не тільки по-людськи вдягнувся, а й балакаєш, як людська. Де ти був раніше? Ти б у нашій виставі браконьєра зіграв. Але нічого. Ми тебе зараз замість Мілорда поставимо. Страшніше буде. Ходімо!

— Я не хочу! — спробував опиратися Лялечка, тобто лис. Але вовк вже витягнув його на середину кола і гукнув:

— Давай сюди рушницю, Мілорде! Я тобі заміну знайшов.

І тут у вовка раптом відвисла щелепа, а кабанець випустив рушницю. Бо ж центр галявини був найкраще освітлений.

— Людина! Рятуйся, хто може! — заверещав кабанець.

— Людина! Людина! — заметушились звірі, й коло розсипалось.

Миттю згасло світло. І в темряві чувся тупіт, хрускіт гілля, писк. Лялечка залишився сам у темному лісі, з рушницею в руках. І йому стало ще страшніше, ніж тим звірям, що втікали від людської дитини, зовсім маленького хлопчика.

— Мамо, мамочко! — заплакав він. — Лисе, де ти?

Розділ 19

який завершує розповідь про найчарівнішого Мацька і хлопчика на прізвисько Лялечка

Мама була далеко, аж на морі. Тому лис прибіг перший. Власне, він був зовсім непоганим лисом, що б там не говорили про лисячу хитрість. Прибіг не сам, а з гарненькою лисичкою, котра поряд з Мацьком тримала себе досить відважно.

— Не плач, — сказав лис. — А то і я заплачу. У мене сьогодні такий день, що гріх

сумувати. Ходи, я покажу тобі свою картину.

— Я хочу додому! — захлипав Лялечка. — Відведи мене додому!

— Бідненький, — співчутливо мовила лисичка. — До мами хочеш?

Лялечка ще голосніше заплакав.

— Ну, що ж, ходімо додому, — зітхнув Мацько. — А я так хотів показати тобі картину.

— Нічого, він ще до нас прийде, — лагідно запевнила лисичка.

— Не прийду! — відрубав Лялечка. — Не треба мені вашого лісу! Сам привів мене сюди і кинув...

Мацько з лисичкою засоромлено поопускали голови.

— Ми більше не будемо!

— Ведіть мене додому, — наказав Лялечка, — і то вже! Бачите, в мене є рушниця?

— Вона іграшкова, — сказав лис.

— Нічого, ти теж несправжній! Ти мені снишся.

— Чесне слово, не снюся! — поклявся Мацько.

— Ану, вщипни мене!

— Я не вмю щипатись. Краще я тебе вкушу.

— Кусай, тільки легенько!

Лис вкусив Лялечку за палець.

— Ні, це насправді. Добре, ведіть мене!

І вони рушили через темний-претемний ліс. Тепер навпаки, бо дерева ставали щораз нижчими. Попереду йшов Мацько, за ним Лялечка, а позаду лисичка.

— Ти на мене не сердись? — все допитувався лис.

— Серджусь! — відповідав Лялечка.

— І як я не додивилась, що в нього ноги брудні! — забідкалась лисичка.

Лялечка розплющив очі. Над ним стояла бабця.

— Спи, спи. Ще рано, — пробурчала вона.

— Бабо, — підхопився Лялечка. — А правда, що я був у лісі?

— Ні, тобі приснилось.

— Був, був! — образився Лялечка. Лисичка ще казала, що в мене ноги брудні!

— То я казала.

— Все одно був! І на лиса я не гніваюсь. Я його люблю. Тільки ти мене до лісу пусти. Я ще картини лисової не бачив.

— Аякже! Сьогодні неділя. Після обіду поспиш трохи і підемо.

— Правда?

— Якщо будеш чемний, — подумавши, відповіла бабця і вийшла з кімнати.

— А мене ти любиш? — спитало кошеня, яке не встигло вискочити слідом за бабою.

— Люблю! — запевнив його Лялечка, а що він не виспався цієї ночі, то вирішив ще поспати.

Перед тим, як заснути, хлопчик встиг упіймати сонячного зайчика, що стрибнув у вікно, й прошепотів:

— Ти правду сказав, лисику, сонце все-таки зійшло!